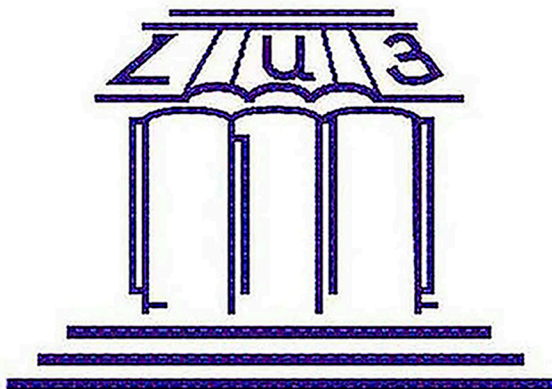

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

560-

65.000

ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՐԿԱԾԱՅԻՆ

891542-93

ԺՈՒՐՆԱԼ—ԴԱՍԱԳԻՐՔ

I-ի ՎԵՐՋԻՆ ԽՄԲԵՐԻ ՅԵՎ ՅՈԹՆԱՄՅԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԺՈՒՐՆԱԼ—ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ — մարտ-լենինյան տետրայան հիմնադրամի լուսաբանելու յե դպրոցականներին կուսակցության գլխավոր գիծը, մեր սոցիալիստական ինդուստրացման, գյուղի կոլեկտիվացման բամբակագործության, պրոդուկտիվ անասնապահության զարգացման խնդիրները:

ԺՈՒՐՆԱԼ—ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ — յեկնելով դպրոցի ուսումնական առաջադրանքներին, տալու յե իր ընթերցողներին ընթացիկ մոմենտը կապիտալիստական յերկրների և գաղութների տնտեսական և քաղաքական նգնաժամը, ամոպ հեղափոխական վերելքի և կոմիսոներին պայքարը պրոլետարիատի համաշխարհային դեկտատուրայի համար:

ԺՈՒՐՆԱԼ—ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ — պարզելու յե խորերդային դպրոցի տեղն և դերը մեր յնդ ժողովրդական տնտեսության սոցիալիստական շինարարության և կուլտուրական հեղափոխության ասպարիզում և հայտնաբերելով քացերը՝ կազմակերպելու յե սովորողներին սոցիալիզմի կառուցման գործն առաջ տանելու համար: Հայտնաբերելու և մերկացնելու յե դասակարգային քշնամու գործակալներին և սոց. շինարարության ասպարիզում առաջացող աչ և «ձախ» բեհումները:

ԺՈՒՐՆԱԼ—ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ — ծովադելու և մաստաների սեփականություն և դարձնելու պոլիտեխնիկումի գաղափարը, դրսեվորելու յե մեր փարրիկա-գործարանների, Մ.Տ.Կ.-ների և կոլ-խորհտնտեսությունների դերը դպրոցի պոլիտեխնիկացման գործում, ջախջախիչ հարված և հասցնելու այս դերը գործնականում լեռներին և մրքցանակի յե արժանացնելու այս ասպարեզի լավագույն մարտիկներին:

ԺՈՒՐՆԱԼ—ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ — իր եջերում տեղ և տալու լավագույն դպրոցների փորձի տեղափոխմանը, պլանների կատարմանը, դպրոցի մասնակցությանը սոցիալիստական շինարարության կանկրետ խնդիրների լուծման: Տալու յե հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքը:

ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ

ԺՈՒՐՆԱԼ—ԴԱՍԱԳԻՐՔ

III—IV ՏԱՐԻՆԵՐԻ

Վ. ՆՈՐԵՆՑ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Հոկտեմբերն է, թեև աշուն,
Թեև մշուշ, թոն է ու թաց,
Տերեվները դեղնած, նախշուն,
Քամու թեփով թափվում են ցած:—

Բայց վառվում է մեր սրտերում
Գարնանային մի վառ արեվ,
Կամք ներշնչում, հրահրում՝
Անվերջ կովեկ ու պայքարել:

Ու մենք ահա տասնորս տարի,
Հոկտեմբերի տոնն ենք տոնում.
Ու տոնելով՝ նոր պայքարի,
Նոր գործերի հիմք ենք դնում:

Մեր շարքերն այսպես սեղմած
Ընթանում ենք նորից, նորից,
Հին աշխարհը ծեր ու դեղնած,
Նահանջում է մեր գրոհից:

Մեր լենինյան բանակն ահա
Այն ժամանակ դադար կառնի,—
Վողջ աշխարհի, յերկրի վրա
Հոկտեմբերը յերբ սավառնի:

11-270369p

ՆՈՅՆՄԲԵՐՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՆՈՅՆՄԵՐՆԻՑ ԱՌԱՋ

1920 թ Ի վ.

Հայկական բուրժուազիան տեր ու տիրական է Հայաստանում:

Դաշնակցական կուսակցությունը մաուլերներով, անդլիական հրացանների կոթերով և անդլիական վոսկով աշխատում եր ամ-

Ապստամբ գյուղացիներին ծեծելով
փախցնում են:

բաղնդել բուրժուական իր իշխանությունը, «մաքրել» ու լայնացնել «անկախ» Հայաստանի սահմանները:

Նա պատերազմի յեր բռնվել մի կողմից Տաճկաստանի և Ադրբեջանի հետ, մյուս կողմից՝ կոտորում եր Զանգիբաստրի, Վեդիի, Շարուրի թուրքերին:

Թուրք աշխատավոր գյուղացիներին անխնա կոտորում ու թալանում ելին դաշնակցական այդ «քաջարի» զորքերը:

Դաշնակցությունն անխնա կերպով, դադանությամբ խեղդում

եւ գյուղացիական շարժումները: Նա արյան մեջ խեղդեց մայիսյան աղստամբությունը, գնդակահարեց այդ աղստամբության զեկավարներին, Սևանի կղզում փակեց Հայաստանի Կոմկուսակցության ղեկավարներին, կարծելով, թե այդպիսով իր գոյությունը կապահովի հետագա փոթորիկներից:

Հայաստանի բանվորներն ու գյուղացիներն իրենց կաշվի վրա զգալով մաուլերի դաժանությունը, անդլիական ծանր հրացանի հարվածը եւ չկարողացան այդպես շարունակել և 1920 թ-ի Նոյեմբերի 29-ին աղստամբության դրոշ բարձրացրին:

Ընկ. Մալյան—Նոյեմբերյան հեղափոխության առաջնորդներից:

Ընկ. Կապան—Նոյեմբերյան հեղափոխության առաջնորդներից:

Աշխատավորությունը հոգնել եր անմիտ կոխիներից. նա դարձել եր արյունաքամ: Քաղաքներում լիքն եր քաղցած և մերկ մարդկանց բաղմությունը:

Բռնվածներն ու գյուղացիներն ուղում ելին ձեռք բերել այն, ինչ ձեռք ելին բերել իրենց ընկերները հյուսիսում—իշխանությունը, հողը և գործարանները:

Խորհրդային Ռուսաստանի բանվորների ու գյուղացիների ուրինակին հետևելով, Հայաստանի աշխատավորները տապալեցին դաշնակցական տիրապետությունը և, Կարմիր բանակի ոգնությամբ, հաստատեցին խորհրդային իշխանությունը:

Այդ տասնամեկ տարվա ընթացքում Հայաստանի աշխատավորությունն Անդրկովկասի աշխատավորության հետ միացած, կոմ-

կուսակցութեան ղեկավարութեամբ ստեղծում են սոցիալիստական հասարակարդ:

Պորհրդային Հայաստանում կատարված և մեծ չափի շինարարութիւն, կառուցվել են նոր շէնքեր, գործարաններ, դաշնակցական ավերված Հայաստանը վեր ե ածվում՝ սոցիալիստական յերկրի, արդյունաբերական կենտրոններով և կոլեկտիվացած գյուղերով:

Գյուղում աշխատավոր գյուղացիութիւնը հասկացել և կոլեկտիվի առաւելութիւնը: Հայաստանում աշխատավոր գյուղացիութեան 35 տոկոսն ընդգրկվել և կոլեկտիվ տնտեսութիւններում:

Այնտեղ, ուր առաջ սարսափն ու ավերածութիւնն եր իշխողը, այժմ սոցիալիստական հասարակարդ և կառուցվում:

ՀԱՅԿ

ՊԵՏՔ Ե ԳԻՏԵՆԱՍ

1920 թ. նոյեմբերի 30-ին եր, թե ղեկավարների 1-ին, լավ չեմ հիշում, — վոր Յերեւանում, Աբովյան փողոցից վոչ շատ հեռու մի տան մեջ մեծ յեռ ու ղեռ կար: Զանազան հասակի ու տեսակի մարդիկ անդադար գնում գալիս եյին: Բայց պարզ եր, վոր բոլորն ել շատ ուրախ եյին ու ղվարթ: Ամենքի ղեմքին կարդացվում եր մի բան — կարծես սպասում եյին վաղուց ցանկացածին, վորն անպատճառ պիտի գար, ու պիտի դա անպատճառ, ու պիտի գա շատ շուտով, ու պիտի դա փառքով ու հաղթանակով:

Դրանք բանտից նոր գուրս յեկած կոմունիստներն եյին, Հայաստանի կուսակադմակերպութեան ղեկավարները:

Պատանի ընթերցող, դու պետք և գիտեմաս, թե ովքեր եյին նրանք, պարտավոր ես իմանալ, թե ովքեր եյին, վոր իրենց կյանքի գնով, դաշնակների մատուցելի ու մարտկի տակ հող յէին պատրաստում, կադմակերպում մասսաներին՝ մեր յերկրից կեղեքիչներին քշելու համար, իշխանութիւնը բանվորներին ու աշխատավորներին տալու համար, մեր յերկրում սոցիալիստական կարգեր հաստատելու համար:

Ահա նա, մի շատ յերիտասարդ, պատանեկական ազվամազր յերեսին, գանգուր ու փարթամ մազերով, արևելքու, վառված ածուխի նման, կայծակնացայտ աչքերով: Միջին հասակ ունի,

բայց պինդ և, ղեռ նույնիսկ վոչ առնական կաղմվածքով: Ու այդ յերիտասարդը կարծես ղեկավարում, տոն և տալիս բոլորի խոսքին ու գործին: Ամենքը սիրով ու պատկառանքով են վերաբերվում նրան:

Սա Աղասի Խանջյանն և. Հայաստանի կոմկուսակցութեան (բայշէնիկների) Կենտրոնական Կոմիտեյի գլխավոր քարտուղարն այժմ:

Նրա մոտ կանգնած և մի կարճահասակ, միջին տարիքի մարդ: Բանվոր և նա, այդ յերևում և նրա քիչ վեր բարձրացրած, կարծես գործի պատրաստ ուսերից: Յերկարամյա հեղափոխականի ան-

Ընկ. Ա. Խանջյան

գուլ պայքարի կնիքը դրված եր այդ մարդու ճակատին. ընդհատակյա կուսակադմակերպչի խորին մտածողութիւնը վառվում եր նրա հայացքում:

Դա ամենքին ծանոթ Սերգո Մարտիկյանն եր, այժմ Հայաստանի Ժողովուրդի Նախագահը:

Թեթև ու հպարտ քայլվածքով ահա ներս մտավ մի ուրիշ յերիտասարդ: Ճիշտ և, բանվորի այն ժամանակվա չարճաշ կյանքն ու բանտի պայմանները մաշել եյին նրան, բայց նրա լուսավոր

ճակատի ու պայծառ հայացքի մեջ արտացոլում էր հաղթանակի հզոր զիտակցությունը: Դա ընկ. Գալոյանն էր. այժմ կվճի նախադահն ու ԲԳՏ-ի կոմիսարը:

Պատշգամբում խոսում եյին յերկու զինվորական. նրանցից մեկը դեղեցկադեմ էր, ժպտուն ու ցոլուն աչքերով: Նրա դեմքին նայողը կհավատար, վոր հանուն հեղափոխության նա պատրաստ

Ընկ. Ս. Մարտիկյան

ե ամեն ինչի: Ծարժումները վճռական եյին ու հատու, ձայնը՝ զիւ ու հնչուն, խոսքերն անկեղծ ու համոզված:

Նա իր յերիտասարդ կյանքը զոհ բերեց հեղափոխությանը, 2—3 ամիս հետո դաշնակների ավանտյուրայի ժամանակ: Սա անմոռանալի ու աննման Լիպարիտ Մխչյանն էր:

Նրա ընկերը միջահասակ, բայց կաղնու կոճղի պես հաստատուն մի յերիտասարդ էր, խոսում էր շատ քիչ ու ցածրաձայն, կարծես իր համար. բայց սաածը խորխոստ էր ու լավ մտածված: Հանդիսա էր, ինքնավստահ ու կուռ հավատով: Դա ընկ. Հակ. Արոյանն է. այժմ Հայկական Դիվիզիայի հրամանատարը:

Այդ ժամանակ նրանց մոտեցավ չինարու պես բարակ, չինարու պես բարձրահասակ մի յերիտասարդ. ելի զինվորական: Դա կարծես վոչ թե քայլում, այլ սլանում էր, խոյանում էր արծվի պես ու կարծես պատրաստ էր արծիվների դեմն ել կռվել — յերկրնքի կամարի տակ — հանուն մեծ գործի:

Նրա անունը Մովսես էր, դաշնակ խմբապետ Յապոնյան ավան-

տյուրայից հետո Պարսկաստան փախչելիս զնդակահարեց նրան: Նա մեռնելիս ել գոչել է. «Մերն է հաղթությունը»: Փա՛ռք նրա անվանը:

Այդ ժամանակ շնչակտուր ներս փաղեց մի քիչ ծաղկատար, քիչ ել քյոսա մի յերիտասարդ բանվոր ու գոչեց. «Դայլիս են»: Դա Սամսոնն էր՝ զրաչար, սղզը՝ Աստվածատրյան: Այժմ աշխատում է Սարգարադում:

Նրա հետևից ներս ընկավ մի ուրիշ յերիտասարդ, կրակ էր

Ընկ. Հ. Սթոյան

վռովում նրա բորբոքված աչքերում, կարծես գետինը պիտի փրչեր նրա առնական վտոքերի տակ: Այնքան էր ուրախ, վոր խոսել չէր կարողանում ու միայն ճչաց — «յեկա՛ն»: Դա ընկ. Մանուշարյանն էր. այժմ աշխատում է կենտկոմում:

Դե՛, յես, պատանի ընթերցող, բոլորի պատկերը տալ չեմ կարող, բայց դու պետք է գիտենաս, պարտավոր ես ճանաչել նրանց ու յերբ մեծանաս, գնաս նրանց ճանապարհով:

ՍԻՄՍԿ

ԱՄՐԱՊԵՏԻՆՔ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՖԵՒԵՐԱՅԻԱՆ

Անդրկովկասը միութենական 7 հանրապետություններից մեկն է: Նա տնտեսական ու քաղաքական ամուր թելերով կապված է Խորհրդային Միության հետ: Անդրկովկասի բանվորներն ու գյուղացիները մասնակցում են ԽՍՀՄ-ի շինարարությունն ու պայքարին, նրանց հետ միասին սոցիալիզմ են կառուցում աշխարհի մեկ վեցերորդ մասում: Անդրկովկասի հայ, թուրք, վրացի բանվորներն ու գյուղացիները համախմբված կոմկուսակցություն չուրժը, ամրացնում են Անդրկովկասի ֆեդերացիան, անողորմ կռիվ են մղում դատապարտված թշնամու՝ կուլակի ու նրա շահերի պաշտպան դաշնակի, մուսավաթի ու մենչևիկի դեմ, սոցմըցման ու հարվածաշունթյան աշխատանքի տեմպով բարձրացնում են մեր արդյունաբերությունը, կոլեկտիվ ու խորհրդային տնտեսությունների միջոցով կազմակերպում են քայքայված տնտեսությունները, դարդացնում են մեր գյուղատնտեսությունը, դուրս են բերում գյուղացիությունը քաղցից ու աղքատությունից և համատարածի հիման վրա վերացնում են կուլակներին, վորպես դատապարտ:

1. ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԸ ՑԱՐԻՉՄԻ ՓԱՄԱՆԱԿ

Ֆարական կառավարությունն Անդրկովկասը չահադործում ու թալանում էր, պահում էր ժողովուրդներին ստրկական պայմաններում: Բնակչության վրա դրված ծանր հարկերը, ցարական պաշտոնյաների չահատակություններն ու կաշառակերությունը, մանր աղբերի կուլտուրական առաջադիմություն ճամբին դրված խոչընդոտները, մայրենի լեզվով հրատարակվող թերթերի և դրրքերի վրա դրված արգելքը, դպրոցների ուսուսականացումը հային, տեղական բնակչությանը դնում էին ամենածանր դրություն մեջ: Անդրկովկասի գյուղացին իր մանր տնտեսությունը վարում էր պապենական չութով, հնձում մանգաղով: Ստացած բերքի մեծ մասը տանում էին կառավարությունը, վաշխառուն ու չարչին:

Ահա ինչպես է նկարագրում Հովհաննես Թումանյանը գյուղացու կյանքը.

«Պարտքատերը դանդաղ գնաց,
Քյոխվեն կղա, կծեծի,
Տերտերն որհնեց, անխորձ մնաց,
Կբարկանա, կանիծի»:

Դառն էր նույնպես բանվորների վիճակը: Թե՛ նավթի ու պղնձի հանքերում, թե՛ գործարաններում ու յերկաթուղում — նրանք ապրում և աշխատում էին չլաված ծանր պայմաններում, հակառակիտարական բնակարաններում, ամեն րոպե վտանգի տակ: Գրողներից մեկն այսպես է պատկերացնում նրանց վիճակը:

«Յերբ ժամը վեցը խմեց, սուրիչը ճչաց: Գիշերվա բանվորները մըջյունների պես դուրս թափվեցին գործարանի խորշերից, և նրանց տեղն լակոյն բռնեցին ցերեկվա բանվորները, վոր աշխատեն մինչև յերեկոյան ժամի վեցը:

Նրանք չուրժ ընկած՝ հեռում էին, բայց հեղձուկ չըջատում սը ել չեյին դառնում, վոր շունչ քաշեն: Մրտա քղանցքներով հովհարում էին իրենց, բայց հրակեղ ողը հովություն չեր տալիս նրանց այրվող յերեսներին: Նրանք հալավները թրջում էին ալազանում, բայց տաքացած ջուրը գովություն չեր տալիս նրանց յաչվող մարմիններին: Ծուխն ուտում էր նրանց աչքերը, գործիքները դադում էին ձեռքերը: Կրծքներն ուռչում էին փուրսերի նման ու քրտինքը ճակատներից հոսում էր, հոսում:

Դատապարտված հողիները պես մեծ ու պստիկ տանվում էին կրակի մեջ: Նրանց այրված սրտին մխիթարանք տվող չկար: Նրանց մորմուռող հոգուն հովություն տվող չկար: Մի պատառ հացի համար յոթը կաշի էին հանում, տանջվում, փոթոթվում: Ի՞նչ անեն: Առանց հացի ապրել չի լինում: Սոված յերեսան հաց ե ուղում: Բայց ինչու այդ դժոխքը դրախտ ե տերերի և կառավարիչների համար, վորոնց յերեսաները հացի կարոտ չեն քաշում, անհող են, ուսում են առնում, բախտավոր մեծանում: Նրանց այդպես դո՞ ու բախտավոր դարձնողն անտանելի չահագործման դատապարտված բանվորներն են, վորոնք գրկված են աշխարհի բոլոր բարիքներից: Ինչո՞ւ յե այդպիսի խտրություն դրվել մարդկանց մեջ, վոր մեկը չափից դուրս աշխատելով սոված մնա, մյուսը՝ մեջքն ել չկոացնելով կուշտ ապրի:

... — Եսքան դրկանը կլինի՞: Դանակը վոսկորին հասավ...

Հաց են տալիս ենքան, վոր վոչ կշտանա, վոչ ել սովից ստալես, նրանց յերկու աշխատավոր ձեռքերից գրկես: Մեր մեղքն ու մեր կուռն ե նրանց պետք...

Բայց Թևանի խոսքը բերանումը մնաց: Բանվորների սարսափ վերականգուն հանկարծ ծառացավ նրա առջև և շանթակեղ հահացը գցելով նրա աչքերին՝ դոռաց.

— Տուգանք, կես որավարձի:

— Խի՞ր, — բողոքեց Թեանը: Բան ե պակաս, թե՞ դործս կի-
նար...

— Շո՛ւն, հալա մըթմըթում ել ես, — փրփրեց վերակացուն
և իր ամենակարողութունը նորից ցույց տալու համար, ձեռքի ճի-
պտով դադեց Թեանի ուսն ու գոռաց:

— Տուգան՝ ք, կես որավարձի»...

(«ԳԵՏԱՐԵԿԻ ՊՂԵՁԱՆՔՈՒՄ»)

Ահա ինչպես էլին պատասխանում բանվորներին, յերբ վեր-
ջիններս բողոքում էին իրենց անասելի չահագործման դեմ: Բան-
առ, աքսորն ու վտարիկանի մարակն էլին բանվորի, գյուղացու
արդարացի պահանջների պատասխանը: Այսպես եր վարվում ցա-
րը: Այսպես եր պահանջում այն դատակարարների շահը, վորոնց
ներկայացուցիչն եր ցարը:

ԳԱՇՆԱԿՆԵՐԻ, ՄԵՆՇԵՎԻԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ՄՈՒՍՍԱԿԻ ՆԵՐԻ ԻՇԵՄՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Փոխվե՞ց, արդյոք, բանվորների ու գյուղացիների դրուժյու-
նը դաշնակներին, մենչևիկներին ու մուսավաթների տիրապետու-
թյան ժամանակ:

Բոլորովին վոչ. վոչ միայն չփոխվեց, այլև ավելի վատա-
ցավ:

Հենց վոր իշխանության դուրս անցան այդ կուսակցություն-
ները, հենց վոր Անդրկովկասում տեր դարձան հայ, թուրք և վրա-
ցի բուրժուաները, — բանվորներն ու գյուղացիները զրկվեցին
այն բոլոր նվաճումներից, վոր ձեռք էլին բերել Հոկտեմբերյան
Հեղափոխության շնորհիվ: Անդրկովկասի բեգերը, խաները, ա-
զաները, կնյաղներն ու մաուղերիստներն աղքատներից խլում էլին
հողը և ճորտական կախման մեջ դնում նրանց: Դաշնակները Հա-
յաստանը մաքրում էլին ... թուրքերից, մենչևիկները Վրաստա-
նը՝ հայերից, մուսավաթիստները Ադրբեջանը՝ հայերից: Մեն-
չևիկներն ու դաշնակները կռվում էլին իրար հետ Լոռու հա-
մար, դաշնակներն ու մուսավաթիստները՝ Ղարաբաղի ու Ջան-
դեղուրի համար: Հոսում եր Անդրկովկասի հայ, թուրք, վրացի
աշխատավորների արյունը: Իսկ այդ արյան հալվին քեֆ էլին
քաշում ու չաղանում բուրժուաները:

Հեղափոխական շարժումները դնալով ուժեղանում և խորա-
նում էլին աշխատավոր մասսաների մեջ: Այդ մասսաներին հար-

կալեր եր հող, հաց և ազատություն. իսկ «աղաք և անկախ» Հա-
յաստանում, Վրաստանում և Ադրբեջանում հողն էլ, հացն էլ,
ազատությունն էլ դառնվում եր խաների, ազանների, թավադների,
մաուղերիստների և բուրժուաների ձեռքին: Ապստամբում էլին
գյուղացիներն Ադրբեջանում և Հայաստանում (Իջևան) հողի հա-
մար, ապստամբում էլին բանվորները (մայիսյան ապստամբու-
թյունը Հայաստանում): Իսկ մուսավաթիստներն ու դաշնակները
մաուղերն էլին ուղղում սոված աշխատավորների դեմ:

Հեղափոխականները հարյուրներով բանտարկվում էլին, դըն-
դակահարվում: Հայաստանի կոմկուսակցության առաջնորդներին
բանտարկել էլին Սեանի կողմ:

Անդրկովկասում բալչևիկներն իրենց հետ ունենալով բանվո-
րությունը, Բազվի կոմունայի ղեկավարութամբ՝ Խորհրդային
Ռուսաստանի օրինակով, պայքարում էլին խաների, ազանների,
թավադների և մաուղերիստների դեմ, կռվում էլին դաշնակների,
մենչևիկների, մուսավաթիստների ու եսերների դեմ: Բազվի Կո-
մունան ամբողջ Անդրկովկասում մենակ եր, թշնամիները շատ
ներքին և արտաքին հակահեղափոխական ուժերը միացյալ ճակատ
էլին կազմել Բազվի խորհրդի դեմ: Անդրխացիները, տաճիկներն ու
գերմանացիներն ողնում էլին հակահեղափոխական կուսակցու-
թյուններին՝ տապալելու Կոմունան: Կոմունայի առաջնորդները՝
Շահումյանը, Ջավադիձեն, Աղիդբեկովը, Ֆիադետովը և մյուս
ընկերները, Կոմունայի անկումից հետո, ամենադաժան կերպով
դնդակահարվեցին:

Սակայն 26 կոմունարների ղեկավարութամբ չմեռավ Ան-
դրկովկասի բանվորությունը: Բանվորներն ու գյուղացիները կոմ.
կուսակցության առաջնորդութամբ տապալեցին՝ դաշնակների
իշխանությունը Հայաստանում (1920 թվի նոյեմբերին), մուսա-
վաթիստներին Ադրբեջանում (1920 թվի ապրիլին), մենչևիկնե-
րին Վրաստանում (1921 թվի փետրվարին):

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՖԵՐԵՐԱՑԻԱՆ

Անդրկովկասի աշխատավորները վոչնչացրին հայ, թուրք,
վրացի բուրժուաների, խաների, ազանների և թավադների իշխա-
նությունը և իրենց ձեռքը վերցրին պետական իշխանությունը:
Երանձնացան հող, խաղաղություն, 8 ժամյա բանվորական օր:
Իսկ թշնամի կատաղի կերպով կռվեց եր մղում: Կազմվում եր
հարյուր, հարյուր հազարների զորքեր և աշխատում իշխանու-
թյունը, նորից դադմաներովում և աշխատում իշխանությունը դու-
րից ցրանդարանա՝ միջառա վրամբոյում մայսայիցիցում 1921

վել: 1921 թ. փետրվարին դաշնակները կարողացան Յերեանը գրավել: Նույն փորձը կատարեցին Գյանջալու մուսավաթիստները: Բայց խորհրդային կառավարութեան ձեռք առած միջոցների, կարմիր բանակի քաջ մարտիկների շնորհիվ Անդրկովկասը վերջնականապես մաքրվեց դաշնակների, մենչևիկների, մուսավաթիստների ճնշումից և դարձավ խաղաղ, շինարարական մի յերկիր: Այդ շինարարութեանն ավելի արագ թափով առաջ տանելու, ձեռք բերած խաղաղութեանն ավելի ապահովելու, ներքին ու ար-

Ընկ. Ստ. Շահումյան

տաքին թշնամիների դեմ ավելի ուժեղ պայքարելու, ազգերի միջև խաղաղութեան ստեղծելու և սոցիալիզմի կառուցումը հաջող տանելու համար, 1922 թվի դեկտեմբերի 13-ին, Բազմում գումարված Անդրկովկասյան խորհուրդների առաջին համագումարը վո-

րոշեց ստեղծել Անդրկովկասի Ֆեդերացիան, վորի մեջ մտան Հայաստանը, Վրաստանը և Ադրբեջանը:

Անդրկովկասի Ֆեդերացիայով ստեղծվեց մի ամուր բռնեցը հակահեղափոխականների դեմ, սոցիալիստական շինարարութեանն առաջ տանող ուժեղ և անսասան մի ձեռք:

Ընկ. Լենինը 1921 թվի ապրիլին Կովկասի (Ադրբեջանի, Հայաստանի, Վրաստանի, Դաղստանի և լեռնային հանրապետութեանների) կոմունիստներին ուղղած նամակում, գրում է.

«Ջերմորեն վողջունում եմ Կովկասի խորհրդ. հանրապետութեանները և թույլ եմ տալիս հուսալու, վոր նրանց ամուր միութեանը կստեղծի ազգերի համերաշխութեան աշխարհի որինակ, վորը չի տեսնված և անհնար է բուրժուական կարգերում»:

Ընկ. Ազիզբեկով, Բազմի կոմունայի առաջնորդներից.

Այդ խորհուրդ և տալիս Կովկասի կոմունիստներին.

«Անմիջապես աշխատել բարեկամել գյուղացիների դրութեանը, սկսել ելեքտրիֆիկացիայի, վոռոգման խողոր աշխատանքների, վոռոգումն ամենից շատ է պետք և ամենից ավելի կվերածնի, կվերստեղծի յերկիրը, կթաղի անցյալը, կամբացնի անցումը դեպի սոցիալիզմ»:

Կովկասի կոմունիստները, հետևելով ընկ. Լենինի խորհրդին, ձեռնարկեցին Անդրկովկասի վերածնման գործին:

Թե ինչպիսի մեծ չափեր է ընդունել Անդրկովկասի նոր ձեռնարկների շինարարությունը Ֆեդերացիայի սահմանից հեռուցույց են տալիս հետևյալ թվերը՝

Արդյունաբերության մեջ ներդրավել են.

1925-26 թ.—20.072 հազար ուռլի

1926-27 թ.—24.558 » »

1927-28 թ.—45.865 » »

1928-29 թ.—52.558 » »

Իսկ յեթե սրան ավերացնենք նաև Բազլի նավթարդյունաբերության մեջ ներդրված գումարները, ապա կունենանք հետևյալ թվերը.

1925-26 թ.—97.989 հազար ուռլի

1928-29 թ.—190.938 » »

Յեթե համեմատենք հնդամյակի առաջին և վերջին տարիների արտադրանքը, ապա մենք կտեսնենք, Վոր հնդամյակի վերջում մեր արդյունաբերությունն ու գյուղատնտեսությունը 2 անգամ ավելի արտադրանք կտան, այսինքն 1927-28 թ. 1229 միլիոն ուռլու փոխարեն 1932-33 թ. 2298 միլիոն ո.:

Հնդամյակի ընթացքում գործի կանցնեն բազմաթիվ նորակառույց գործարաններ, ելեկտրոկայաններ, կիլոմակերպվեն նոր նոր սովիտոյներ, հիմնականում կավարտվի կոլխոզարժուածը, վորով հնարավոր կլինի ամբողջ ժողովրդական տնտեսության արտադրանքը հնդամյակում հասցնել 12-13 միլիարդ ուռլու: Թե ինչի վրա յե ծախսվում այդ գումարը, ցույց է տալիս հետևյալ աղյուսակը:

Ներդրումներ	2852 միլիոն ուռլի
Լուսավորության	422 » »
Առողջապահության	178 » »
Սոցապահության	28 » »
Վարչ. այլ ծախսեր	259 » »

Մեր գյուղատնտեսությունը և արդյունաբերությունը ելեկտրիֆիկացիայի յենթարկելու համար կառուցվում են նոր ելեկտրակայաններ, դրանցից հայտնիներն են.

1. Թերեզակ 414,000 կիլովատով
2. Զորապետ 19,000 մեգատով
3. Բանարկուկ 15,000 մեգատով

Կառուցվում են և չուտով պատրաստ կլինեն յերկու մեծ յերկաթուղիներ՝ Սևծովյանը (171 կիլոմետր յերկարությամբ) և Զուլֆա-Բազվինը (148 կիլոմետր յերկարությամբ):

Հնդամյակում կսկսվեն շինվել՝

1. Յեվլախ-Ստեփանակերտ յերկաթուղին՝ 95 կիլոմետր,
2. Աղստաֆա-Իջևան-Յերևան յերկաթուղին

և այլ յերկաթուղիներ, ընդամենը 794 կիլոմետր յերկարությամբ, վորոնց վրա ծախսվելու յե 127 միլիոն ուռլի: Սոչոր գումարներ են ծախսվելու նաև գյուղատնտեսության դծով: Հենց միայն վորոգման և ճահիճների չորացման համար ծախսվելու յե 160 միլիոն ուռլի: Այս հսկայական աշխատանքները հնարավոր է կատարել միայն Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի, միայն խորհրդ. իշխանության շնորհիվ:

Մենք պիտի լարենք մեր բոլոր ուժերը, վորպեսզի ապահովենք մեր ձեռք բերած նվաճումները, մեր շինարարությունը, մենք պիտի ողնենք մեր ծնողներին, վորպեսզի հնդամյա պլանը կատարվի 4 տարում:

ՀԱՅԿ ԳՈՐՅԱՆ

11-270369/

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԸ ՆԱԽԱՊԱՏԱՐԱՍՏՈՒՄ ԵՐ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ-ՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

Արտասահմանից Վ. Ի. Լենինը Ռուսաստան վերադարձավ փետրվարյան հեղափոխությունից հետո:

Ռուսաստան գալով նա սկսեց բացատրել բանվորներին և դյուղացիներին, Վոր ժամանակավոր կառավարությունը խաբում է, վոր նրանք հաց, ազատություն, հաշտություն չեն տա:

Լենինը և ոչ եր անում բանվորներին—համախմբել բայլ-չեվիկներին կուսակցության չորջը և տապալել բուրժուական ժամանակավոր կառավարությունը:

«Խլխանությունը—խորհուրդներին»:

Այս կոչով Իլիչը դիմեց բանվորներին, սարգատներին և դյուղացիներին:

Ահա, թե ինչպես է սլամում մի բանվորուհի Լենինի ալդ շրջանի աշխատանքի մասին:

«Ընկ. Լենինը դեռ նոր եր յեկել Ռուսաստան: Յեա աշխատում էյի «Մկարախոդ» («Կրասնի տրուդ») գործարանում: Գործարանում լուր եր տարածվել, վոր Լենինը յեկել և արտասահմանից կերված վաղոնով և իր հետ բերել մեծ քանակությամբ վոսկի, բանվորներին կաշառելու և «մայր Ռուսաստանը» գերմանացիներին վաճառելու համար: Մենք, բայլչեվիկներս գործարանում զիչ էյինք:

Յերեկվա ժամի 12-ն ե—ժողովուրդը չտեսնված չափով լցվել է կուտներին, ցանկապատերի, ծառերի վրա: Անհամբեր սպասում ենք Լենինին:

Ահա փողոցում յերեվաց ավտոմոբիլ: Նշանակված վայրը չտապում են յերեխաները և հասակավորները: Յուրաքանչյուրը ցանկանում է տեսնել իր օեփական աչքերով ընկ. Լենինին:

Ինչպես հիմա հիշում եմ, Լենինը իջավ ավտոմոբիլից, հանեց

դլխարկը, բարեկեց լուրերին և դնաց դեպի տրիբուն:

Յեվ հանգիստ սկսեց խոսել:

«Ընկերներ, մեկ մոտ Ռուսաստանում հեղափոխություն է: Խլխանությունը դառնում է բուրժուական ժամանակավոր կառավարության ձեռքում: Իսկ ի՞նչ են ստացել բանվորները»:

Յերկար է խոսում Վլադիմիր Իլիչը. քրտինքը ջրի պես թափվում եր ինչպես հունձ անել յետուն ժամանակ:

Նա ասում եր այն մասին, վոր բանվորները և դյուղացիները

Ընկ. Լենինը.

միասին, ձեռք ձեռքի տված, ոլտի սլաշտարանն հեղափոխության հաղթանակները, իրադորձեն սլորեկտարիատի դիկտատուրան:

Ազահությունը կլանում են նրա խոսքերը: Այնպես սլարդ և ախպես հասկանալի:

Հետո առաջարկվեց բանաձև բայլչեվիկներին և մյուս կուսակցություններին կողմից: Բայց մեծամասնությամբ անցավ բայլչեվիկների բանաձևը:

Յերեկոյան ժամի 8-ն եր: Լենինին ճանապարհ չեյին տալիս: Մասսան չեր ուզում բաց թողնի նրան: Ուղեկցելով մինչև ավտոմոբիլը, վաղում եր նրա հետեից, յերը նա արդեն դնացել եր:

Թանգազին Իլիշին սիրեցին մեր գործարանի բանվորները: Յեւ
չէր լինում վոչ մի նիստ, վոչ մի ժողով, վորպեսզի չհիշենք
ընկ. Լենինին»:

ԹԱՐԳՄ

ԱԼԻՔԸ.

Գեվորգի, Վասոյի ու Կոլյայի բնակարաններն իրար չատ մտա
եյին—թեև ջոկ ջոկ աներում:

Նրանք ապրում էին Անդրկովկասի մեծ քաղաքի բանվորա-
կան թաղում: Ճիշտ է՝ նրանք տարբեր արհեստների տեր էին և
աշխատում էին զանազան գործարաններում ու զանազան խաղե-
յինների համար, բայց չատ մտերիմ էին: Վոչ թե հարեւանու-
թյունն եր պատճառը, վոր նրանք մտերիմ էին, այլ գլխավորապես
այն, վոր նրանք յերեքն էլ չահագործվող բանվորներ էին և յե-
րեքն էլ բայլչեիկ:

— Վասո՛, մի ես կողմն արի, ձայն տվեց Գեվորգը դեռ իր
տան պատշգամբում:

— Հը, ի՞նչ ե պատահել, հո, աշխարհը շուտ չի՞ յեկել, ժպտա-
լով հարցրեց Վասոն գլուխը պատուհանից դուրս հանելով և Գե-
վորգի ձայնի մեջ ինչ վոր արտասուիլու բան նկատելով:

— Կա, կա, բան կա: Յեթե Կոլյան յեկել ե, նրան էլ ձայն
տուր,—չտապեցրեց Գեվորգը:

Հինգ րոպեյից հետո յերեք մտերիմ ընկերներ նստած էին Գե-
վորգի բնակարանի փոքրիկ պատշգամբում:

— Նու, ի՞նչ ե պատահել, —խոսեց Կոլյան, —դե ա՛սա:

— Ի՞նչ. ընկերներ՛, յեթե՛ ճիշտ ե, պետք ե գործի անցնել:

— Դե ա՛սա մի, տո՛, հետո կմտածենք, թե ի՞նչ անենք, —բար-
կացավ Վասոն, վոր, ինչպես յերևում եր, ընկերների մեջ ամենից
հեղինակավորն եր՝ իբրև հին հեղափոխական ու փորձված մարդ:

— Այ ինչ, —հուզված սկսեց Գեվորգը, —եսոր մեր կոչկալարա-
նոցը հատուկ պատվեր ունենալու պատճառով ուշ շարաշ արավ:
Թե՛ արհեստանոցում, թե՛ քաղաքում լուր ե տարածվել, թե Պետ-
րոգրադում մերոնք իշխանության գլուխն են անցել:

— Ի՞նչ, ո՞վ ասաց, վո՞րտեղից են լսել այդ, չնչակտուր արագ
արագ հարցրեց յերևտասարդ Կոլյան:

— Այսինքն ի՞նչպես. — լուրերը հիմք ունե՞ն, թե՞ մենչեիկներն
են դիտմամբ տարածել, — խոսեց Վասոն:

— Չե, չե, եղ տեսակ լուրերի նման չի. հեպես ե թվում, վոր
ճիշտ պետք ե լինի:

Կարճ խոսակցությունից հետո ընկերները վորոշեցին անմի-
ջապես քաղաք դուրս գալ, անցնել կուսակցության կենտկոմը և
ըստ հրահանգի անմիջապես գործի անցնել:

Նրանց խոսակցությունը տեղի յեր ունենում խառը լեզվով.
յերեքն էլ ամերապետում էին ուսուներեն, վրացերեն և հայերեն լե-
զուներին և միմյանց հարց ու պատասխան էին տալիս՝ ո՞վ վո՞ր
լեզվով ուզում եր:

Քաղաքի փողոցներում դեռ կարծես արտասուիլու բան չկար.
Հենց վոր ծանոթ մարդու էին հանդիպում, բոլորն էլ նույն բանն
էին հարցնում.

— Ի՞նչպես ե յեղել: Ի՞նչ մանրամասնություններ դիտեք.

— Ա՛յ, —Դարոն, — աղաղակեց, Կոլյան, —Գեվորգ, մոտե-
ցիր, մի հարցրո՛ւ, նա մենչեիկների մեծերից ե, բան կգիտենա:

Գեվորգն անցավ մյուս մայթը և Դարոյին մոտենալով հարց-
րեց.

— Հը, աղջի, ինչի՞ յես մոռթդ կախել, ի՞նչ ե պատահել:

— Միթո՞մ չես իմացել, թե ի՞նչ են արել ձերոնք:

— Ի՞նչ, լսել եմ, վոր ժամանակավոր կառավարությունը տա-
պալվել ե. ուրիշ վոչինչ:

— Դե էլ ի՞նչ պետք ե լինի, բայլչեիկները գոռով իրենց հա-
մար գերեզման են փորում, վաղը մյուս ուրը վորոքին կոչնչաց-
նեն, —ասաց Դարոն հուզված և առաջ անցավ.

— Կամա՞ց, կամա՞ց, —ձեռներդ կարճ ե, — հեզնեց Գեվորգը
և յետ դարձավ ընկերների մոտ:

— Պա, պա, պա, ընկերներ՛, ինչպես յերեվում ե՝ մեծ բան
ե պատահել. սրանք կատաղել են... քիչ եր մնում լաց լինի...

Միծաղելով յերեք ընկերները հասան մի տեղ, ուր մի յերի-
տասարդ ջնկ աղջիկ նրանց ասաց, վոր պետք ե դնալ փողոցը, մե-
րոնք հավաքվում են այնտեղ:

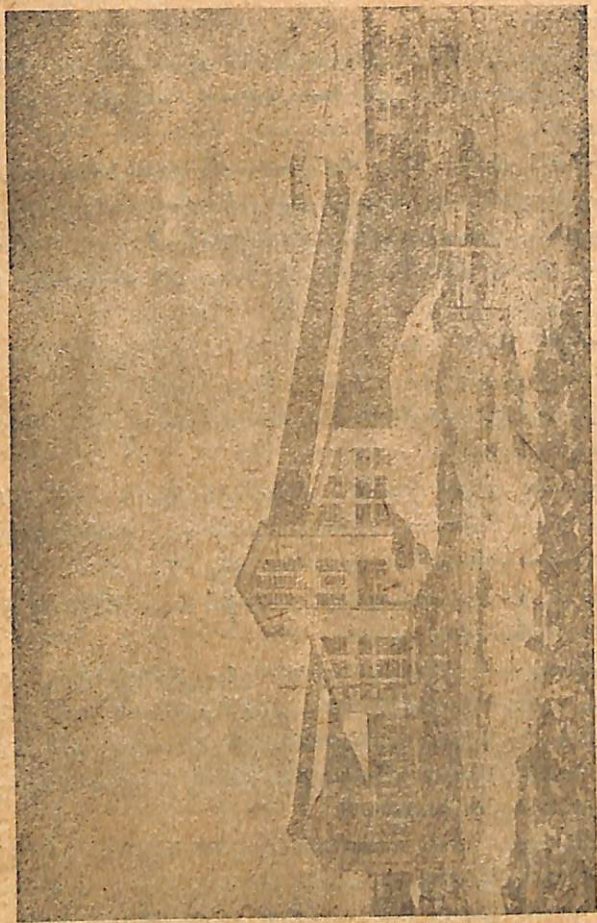
Յերբ ընկերները հասան այնտեղ, դահլիճն արդեն լիքն եր:
Ղեկավար ընկերներից մեկը բացատրում եր, վոր դեռ մանրամաս-
նություններ չկան, բայց ընկ. Լենինի դեկավարությամբ մերոնք
վերցրել են իշխանությունը և մեծ հուզում կա:

«Մեղ դեռ միայն հեռավոր «ալիքն» ե հասել», —վերջացրեց
նա:

ՍԻՄԱ

— Դե լսի՛ր, Ե՛, լսի՛ր, ախար աղատութիւնն վոր ասում ենք, դա հո դատարկ խոսք չի՛, խակական գործ է—խակական կշտնք է,— հուզված վրա յեր տալիս Աստուծոյ, կարմրատակած, յերեսի քրքր-տինքը սրբելով:

— Յես ել հենց եղ եմ ասում ելի,—ճշում եր Հասմիկը սուր,

Մի խանիկական գործարարը Յերեսում:

միան ձայնով.—ախար աղատութիւնը Հոկտեմբերյան հեղափո-թության ծնունդն է, հենց աղատության ծնունդն ել մեր կաղմա-կերպութիւնն է:

Այսպէս ելին խոսում դպրոցի բակում հավաքված պիտներ-

ները, վոր պատրաստվում էին Հոկտեմբերյան հեղափոթության տոնին գնալու:

— Իհարկէ, իհարկէ,—խառնակեց հոնի կորիզի պէս վոքերիկ ու չարահաճի Տիրիկը,—Հոկտեմբերյան հեղափոթութիւնը մեզ տվեց պիտներական կաղմակերպութիւնը: Իսկ մեր կաղմակեր-պության շնորհիվ բացվեցին մեր աչքերը, հասկացանք դասակար-գային պայքարի ինչ լինելը, ստանում ենք կոմունիստական դաս-տիարակութիւն, պատրաստվում ենք փոխարինելու լենինյան Գոմբերիտմիտիւթյանը՝ սոցիալիզմի չինարարութիւն մեծ գոր-ծում:

— Պա, պա, պա, ես ինչ թունդ ճառախոս ե ես թիզ ու կեսը,—

Պիտներական յերթ:

Ժպտալով ասաց ուսուցիչ Սեւէրյանը, վոր անցնում եր նրանց մոտից:

— Իսկ դու ինչ կասես, Նինա, Հոկտեմբերյան հեղափոթու-թիւնն ել ի՞նչ է տվել ձեզ—պատանիներիդ,—դիմեց նա կապտաշ-յա դեղեցիկ Նինային:

— Ի՞նչ, ասեմ,—թուրը կուլ տվեց Նինան.—մեզ տվել է մեր նոր դպրոցը, ուր մեր ուսուցիչները մեզ հետ վերաբերվում են ընկերարար, ուր մենք սովորում ենք ճիշտ դիտութիւններ, ուր մեզ պատրաստում են սոցիալիզմի չինարարներ լինելու, ուր մենք պոլիտեխնիքական կրթութիւն ենք ստանում, ուր մենք գործնա-

կան ու տեսական գիտություն ենք ձեռք բերում, վերջապես, ուր մենք կոմունիստական դաստիարակություն ենք ստանում:

— Այ ապրես, — հիացմունքով ասաց ուսուցիչը:

— Բա մեր նոր ձեռք դաստիարակությունը, բա կրոնից ու ուրիշ հիմարություններից ազատվե՞լը, բա մեր պիոներական լազերը, բա մեր ինքնուրույնության դարգացումը, — վրա տվեց անհամբեր Հասմիկը:

— Դե իմ ասածի մեջ դրանք կա, ելի՛ր, — բողոքեց Նինան:

— Ամենադժվարը մոռանում եք, — ծանր-ծանր, մեծի նման խոսեց Աստղիկը, — ախար Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը յեթե չլինեք, մեզինք մեծ մասը անգրագետ կմնար, աշխարհից բան չեր հասկանա: — Ախար հին կարգերում դպրոց էլին դնում միայն հարուստների ու տերտերների վորդինները: — Մեծ Հոկտեմբերն էր, վոր բոլորիս, բոլորիս դպրոց ու կրթություն տվեց, ա՛յ թե ինչ, — վերջացրեց նա:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԸ

Հոկտեմբերյան հեղափոխության նախորդակին ընկ. Լենինը գրում է հեղափոխության խնդիրների մասին:

«Լոզունգն այս է. իշխանությունը՝ խորհուրդներին, հողը գյուղացիներին, խախաղություն ժողովուրդներին, հաց քաղցածներին»:

Փետրվարից մինչև Հոկտեմբեր կալվածատիրական-կապիտալիստական ժամանակավոր կառավարությունը իր 8 ամսվա տիրապետության ժամանակ վճռելով չլավացրեց և չեր ել կարող լավացնել բանվորների ու գյուղացիների դրությունը:

Իշխանության գլուխն անցնելուց առաջ՝ նա աշխատավոր ժողովրդին խոտառացավ հող, ազատություն, խաղաղություն և ապրուստի միջոցներ:

Բայց յերբ գյուղացին հող եր պահանջում, Կերենսկու կառավարությունը հանդիստ պատասխանում եր.

— Սպասի՛ր մինչև պատերազմը վերջանա:

Յերբ զինվորները և ամբողջ ժողովուրդը խաղաղություն ելին՝ պահանջում, նրանց պատասխանում ելին՝

— Հաղթենք գերմանացիներին, հետո...

Քաղցածներին պատասխանում եր.

— Գի՛շ ել դիմացեք:

Իսկ յերբ գյուղացին համբերությունից ձանձրացած մանգաղով և յեղանով հարձակվում եր կալվածատերի վրա և հողը բաժանում, յերբ ուժասպառ զինվորն այլևս չեր ուզում կռվել բուրժուազիայի շահերի համար և յեղբայրանում եր մյուս ազգերի զինվորների հետ, կամ թողնում Ֆրոնտը և վերադառնում տուն, յերբ անգութ սովին չգլխանալով խանութների դռներն ելին կոտրում, կառավարությունը նրանց հետ խոսում եր վոստիկանների, հրացանի ու թնդանոթի բերանով: Ահա այդ պայմաններում ընկ. Լենինի ղեկավարությամբ, կոմ. Կուսակցությունը կազմակերպում է մասսաներին, կոչ է անում զենք վերցնել տապալելու բուրժուազիային, զենքով ձեռք բերել հող, հաց և խաղաղություն:

Գարավոր ստրկությունից, տղխությունից ու քաղցից ազատվելու միակ յեղը՝ դա իշխանության գրավումն եր խորհուրդների կողմից:

14 տարի յե արդեն, վոր կատարվել է Հոկտեմբերը-կարմիր հեղափոխությունը: Այս 14 տարվա ընթացքում աշխարհի ²/₃-բոլ մասում թորհրդային Միության բանվորներն ու գյուղացիները կառուցում են սոցիալիստական հասարակարգ, հաջողությամբ իրագործում են 5-ամյակը, գերակատարելով այն 4 տարում: Միջակ ու չքավոր գյուղացիները կուեկտիվ անտեսությունների միջոցով բարելավում են իրենց անտեսական դրությունը: Ամբողջապես վերակառուցվում է հին գյուղը: Գյուղացիության 58 տոկոսն արդեն կոլտնտեսությունների մեջն է:

Կապիտալիստական պետությունները սարսափով են դիտում մեր նվաճումները, նրանք պատերազմ են պատրաստում մեր դեմ, վորպեսզի խանգարեն մեր շինարարությունը: Նրանք ամեն կերպ ցանկանում են մեկուսացած պահել միջազգային պրոլետարիատին, բայց այդ նրանց չի հաջողվում:

Մենք պատերազմ չենք ցանկանում. «վոչ ուրիշի մի թիզ հողն է մեզ պետք, վոչ ել մենք մեր հողից մի վերջիկ կղեջենք ուրիշի»: Յեթե կապիտալիստական յերկրները համարձակվեն հարձակվել մեզ վրա, ապա մեր կարմիր բանակը, մեր աշխատավորները նրանց արժանի պատասխան կտան:

ՄԵՐ ԿՈԼԵՈՋԸ.

Յերկու տարի, սարի պեռ,
Մեր կոլխոգն ե բարձրացել,
Ջանել կաղնի ծառի պեռ՝
Հասակ առել ու անել:

Հիմա ամբողջ գեղովի
Կոլխոգն մեջ ենք մտել,
Վոզը հողերը ջրովի,
Բամբակ, բամբակ ենք ցանել:

Նախկին կուլակ Սեբոյի
Տունը մտուր ենք արել,
Բանող ձեռքը կանացի,
Քաղհանի յենք դուրս բերել:

Կոլոնները բացվում են,
Պատրաստվում ենք չանաքի,
Թող գայրույթից անվի,
Սիրտը կուլակ-դաշնակի:

ՀԱՅԿ ԳՈՐՅՈՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԱՐՈՋ.

Վաղ առավոտյան դյուղում զորդացին սայլերը: Մեկը մյուսի
հետեվից սայլերը մոտենում էին պահեստին և բեռնվում հացով:
Դուրողից յեկան տղերքը և սկսեցին զարդարել սայլերը ժապա-
վեններով և դրոշակներով: Ժողովուրդը շատանում եր: Շուտով
սայլերի բեռնավորումը վերջացավ: Կոմյունիստական խորհուրդը բարձ-
րացավ սայլի վրա և առաց.

— Խորհրդային իշխանությունը ոգնեց մեզ միավորվել կո-
լեկտիվի մեջ: Մենք ստացել ենք արակտոր: Հիմա մենք առանց

հացի չենք մնա: Մեր յերեխաները կուշտ կլինեն: Յեվ մենք ու-
րախությամբ հանձնում ենք պետութանն այս առաջին, մեզ համար
ամենաթանկագին հատիկը:

— Ուռու՜—բարձրաձայն րադսկանչեցին բոլորը: Սաքոն
վեր թռավ առաջին սայլի վրա, վեր բարձրացրեց դրոշակը և ու-
րախ յերգեց.

— Անվախ ընկեր, քայլենք...

Մյուսները ձայնակցեցին և յերգը հնչուն տարածվեց դյու-
ղի մեջ: Արողը շարժվեց և անցավ փողոցով: Յերգին փոխարինեց
դուռնան: Ուրախ եր:

— Կարճես Մայիսի մեկն ենք դիմավորում, — նկատեց Ստե-
փանը:

Կոլոնտեսակցաններ, բանվորները տվել են ձեզ
մեքենաներ, պարարտացման նյութ, ոգնում են ձեզ
կառուցել կոլխոգներ—տվեք հաց, բանջարեղեն
բանվորներին, գյուղատնտեսական հումույթ, գոր-
ծարաններին:

Կարմիր արող.

ԲԱՄԲԱԿԻ ՀԱՄԱՐ

1. ԲԱՄԲԱԿ

Դաշտում միայն բամբակն էր մնացել:

Բամբակը, մեր դաշտի գեղեցիկ դարձը:

Մեր հողի թանգազին բերքը:

Բամբակը մեր հողի տաժը սպիտակ վուսկին է: Բամբակի բերքը—վուսկու բերք է, վուսկու հանք: Յե՛վ ինչպես յեռանդով ու հաճույքով չմասնակցեցինք մեր կոլտոյի բամբակի բերքահավաքին—բամբակի չանաքին...

Ու մենք մասնակցեցինք այդ կարևոր ու պատվավոր գործին: Մասնակցեցինք, ահա թե վնչակա...

2. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՐ

Մեկ օր, դասից հետո դպրոցի աշակերտության ընդհանուր ժողով յեղավ, բոլոր ուսուցիչներն էլ մասնակցութեամբ:

— Ընկերներ՛ր, — ժողովը բաց անելով սկսեց մեր աշխուժողի նախագահ Սամսոնը, — պիտեք, վոր մենք, մեր դպրոցի վարչութեան և աշխուժողի միջոցով պայմանագիր ենք կնքել մեր կոլտոյի վարչութեան հետ: Այդ պայմանագրի կետերից մեկն այն է, վոր մենք մասնակցենք կոլտոյի բամբակի չանաքին: Այդ կետը մենք հենց վաղը պիտի կատարենք:

Հիմի, ընկերներ՛ր, խոսքը ձեզ եմ տալիս, բայց խնդրում եմ յերկար ու բարակ չխոսել, այլ կոնկրետ առաջարկութեաններ անել:

Սամսոնի խոսքից հետո անմիջապես սկսեց թեթև աղմուկ, վորը հետզհետե բարձրանում էր: Բայց Սամսոնը դանդահարելով մեղմացնում ու դադարեցնում էր աղմուկը: Իրար յետևից վեր բարձրացան տասնյակ ձեռքեր: Հետաքրքիր և լուրջ հարցեր: Շառերն իրենց կողքի ընկերոջ հետ, կամացուկ, հաղիվ լսելի ճայնով խոսում, խորհրդակցում էլին այն մասին, թե իրենք ի՞նչ են մտածում և ի՞նչ առաջարկութեաններ են անելու:

— Ընկերներ՛ր, — ձայնի իրավունք ստանալով առաջինը խոսեց պիտներ Հայկուշը, վոր աշխուժողի ակտիվ անդամներից էր, — ուզում եմ ասել, վոր մեր պայմանագրի այդ կետը շատ մեծ նշանակութիւն ունի մեզ համար... յես յերկար չեմ խոսում, ընկեր-

ներ, առաջարկում եմ, վոր մենք աշխատանքը լավ կազմակերպենք, բոլորս էլ մինչև վերջը մասնակցենք: Իմ կարծիքով ամենաազդեակն էր—դա կարգապահութիւնն է և մեկ էլ են, վոր պետք է հարկաճային աշխատենք, վոր ժամանակին վերջացնենք...

Իհարկէ, Հայկուշը ճիշտ էր ասում: Շատ խոսողներ նրա առաջը պնդեցին և ուրիշ հավելումներ արին:

— Աշխատանքը պիտի տանենք բրիգադներով:

— Եղբայրանք չե՛ք բրիգադները թող մեկը մյուսին սոցմըման կանչեն, թե ո՞վ լավ կաշխատի և շուտ իրենքացնի իրեն հանձնված մասը:

— Ընկերներ՛ր, նոր բրիգադներ կազմելու կարիք չկա: Արդեն ամեն մի խմբում 7—8 բրիգադներ կան, թող նրանք հենց...

— Ծիշտ է, ճիշտ է, — ձայն տվին տեղերից, — լավ է ասում Սոսիսը:

— Մի բան էլ յես ասեմ, — ձայն վերցրեց պիտներ Լենան, վորին յերդուհի էլինք ասում լավ յերգելու համար, — հա՛, ընկերներ՛ր, եղբուրը լավ է, ինչ վոր ասին մյուս ընկերները, յես էլ եմ համաձայն. բայց եղբուրի հետ լավ չի՞ լինի, վոր մենք լավ չարքերով դնանք ու յերգեր էլ ասենք...

— Հա, հա. — ճիշտ է... լավ է... — չորս կողմից ձայն տվին:

— Լավ, ընկերներ՛ր, — դանդահարելով խոսել սկսեց և ընդհատեց մյուսներին նախագահ Սամսոնը: — Կարծում եմ, վոր եղվոջ վոքի ձայն չենք սա, արդեն պարզ է:

Հետո նա միացնելով բոլոր ընկերներին առաջարկութեանները, ձևակերպեց և քվեարկեց:

— Ո՞վ է համաձայն այս առաջարկութեաններին, թող ձեռք բարձրացնի, — ասաց նա: Այս անգամ ձեռքերի ավելի խիտ անտառ բարձրացավ. ձեռքեր, վոր կարծես նրա համար էլին բարձրացել, վոր ասեն:

— Մենք միշտ պատրաստ ենք՝ աշխատանքի ու պայքարի համար:

Այո, մենք պատրաստ էլինք և հենց դրա համար ենք սովորում ու մեծանում:

3. ՎԱՂ ԱՌԱՎՈՏԵԱՆ ԴՊՐՈՅԻ ԲԱԿՈՒՄ

Մյուս օրը վաղ առավոտյան հավաքվեցինք դպրոցի բակում:

Աչնանային թարմ առավոտ էր: Արևի առաջին ճառագայթները դեռ նոր էլին հասել Ալագյաղի կատարներին: Յերկնքի վրա

տեղ-տեղ ստալի՝ մոխրապուշ ու ճերմակ պատառներ կային, վո-
րոնք արեւածաղի լույսով վառվել էին: Գյուղը վաղուց էր դարձ-
նել: Զորս կողմից լավում էր աշխատանքի նախապատրաստության
ու աշխատանքի աղմուկը:

Դեղեցիկ էր արդ. ստալուր:

Մենք վերցրել էինք նախաճաշի ու ճաշի վորոշ պաշար:

Մեր աշխորհրդի լուսանկարչական արտելը չէր մոռացել վեր-
ցնել նկարչական սարքատը՝ մեզ բոլորիս և առանձին լափաղույն
հարվածային բրդապղնձերին, չանաք անելիս, նկարելու համար:
Մեր ուսուցիչներից մեկի ընտրելով, մի քանի ընկերներ՝ Գարե-
գինը, Սուբենը, Վաղոն, Համոն, Սիրուշը և մյուսները լափական
ստալերի էին նկարել:

Կազմ ու պատրաստ սպասում էինք, յերբ Ֆիզիկուլտի հրա-
հանդիշ՝ Գառնիկը, բարձր ձայնով հրահանեց.

— Շաքֆիի՛.....

Հինգ րոպե չանցած բոլորս շարքում կանգնած էինք՝ բա-
խմբերի: Մեկ յերկու րոպեյում, աշխորհրդի վիճակագրական
արտելի անդամները բացականների ու ներկաների հաշվառում կա-
տարեցին:

— Զգաա՛ստ.— կանչեց Ֆիզիկուլտի հրահանդիշ Գառնիկը,
յերբ հաշվառումը վերջացել էր արդեն:

— Գալլ ստաջ մա՛րջ...

Լավեց մեր վտանների համաչափ դոմիլոնը, վորին չափալո-
քում էր հրահանդիշի ուժեղ, հրահանդող ձայնը—

— Մեկ, յերկու, մեկ...

— Զախ... ձախ... մեկ, յերկու, մեկ...:

Լենայի գիլ ու հնչուն ձայնով սկսված յերգին մասնակցում
էին բոլորը: Մենք՝ աշխատանքի ու կուլի յերգերով վողջունե-
ցինք այդ սրվա առաջնորդ: Իսկ մեզնից առաջ, գեռ վաղ լուսա-
բացից սկսած, գյուղին մոտիկ ու հեռու կոլխոզային արտերում,
որակտորները՝ հարվածային տրակտորիստների ղեկավարու-
թյամբ՝ աշխատեցանիս պլաններն էին կատարում՝ ահոս սո ա-
հոս...

4. ՓՈՆՎՈՒՄ Ե ՄԵՐ ԴԱՇՏԻ ԴԵՄՔԸ

Ինչպես փոխվել էր մեր գյուղի դաշտի կերպարանը, դեմ-
քը... Յեվ դեռ էլի պետք է փոխվի:

Մի տարի առաջ ուրիշ էր մեր դաշտի տեսքը...

Այն Ժամանակ անհատական, մաս-մաս, իրարից անջատ հո-
ղակտորներն էին իջնում մեր դաշտում:

Վերջին յերկու տարում բավական փոխվել է նա: Փոխվել է,
բայց վոչ հեշտությամբ ու խաղաղությամբ: Փոխվել է՝ համառ.

Բացակի հաղաթը

աշխատանքով և թնամու դեմ տարած անհաղտ կալով...:

Հիմի սկսում է իջնել կոլխոզային սեփականությունը, հա-
մա ցուականը:

Անհատական հողատիրոջն էր լիտարեն՝ ծովի պես անասան-
ման, լայն արտեր:

Մեր դաշտի հողը՝ բամբակի, սպիտակ վարդի, սպիտակ վոս-
կու հող է և վոչ թե ցորենի, դարու:

Դրա համար է, վոր տարեցտարի, բամբակենին արագ տա-
րածվում է մեր կոլեկտիվացող դաշտում:

Յեվ պիտի տարածվի. բամբակն է մեր դաշտի ապագան:

Կուլակի, տերտերի, դաշնակի ու նախապաշարմունքի գլխա-
դուրթյունը կոչնչանա, կարճ ժամանակից հետո, մեր դաշտից
կջնջվեն բոլոր սահմանները: Այն ժամանակ մեր դաշտը կլինի
բամբակի համատարած դաշտ:

Այո՛, միայն բամբակի:

5. ՀԱՐՎԱՆՍՅՈՒՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Գյուղից դուրս դալով, կես ժամից հետո, արդեն կոլխոզի
բամբակի արտումն էլինք: Ամեն ինչ պատրաստ էր: Կոլխոզից 5-6
հոգի բերել էին մեղակներ՝ մեծ ու փոքր, վեդրոններ, գողնոցներ
և այլն, ինչ վոր հարկավոր էր բամբակ հավաքելու համար:

Մեր առջև լիոված էր կոլխոզի վարդերի արտը—սպիտակ
վոսկին՝ բացված բամբակը: Մի քանի ժամում մենք պիտի խնամ-
քով հավաքեյինք այդ ամբողջ արտի թանդաղին բերքը:

Աշխատանքի, ավելի ճիշտ բամբակի արտի բաժանում վա-
տարեցինք մեր 36 բրիգադներին միջև: Բրիգադները բաղկացած
էին 5-անկան հոգուց: Ամեն մի բրիգադի կցված էր մեկ ուսու-
ցիչ: Այո, մեր ուսուցիչներն էլ մեղ հետ յեկել էին չանաքի:

Ինչպես վորոշված էր, այնպես էլ յեղավ.—բրիգադներն իրար
հետ սոցմրցման մեջ մտան և իրենց հայտարարեցին հարվածա-
յին՝ հանձնված աշխատանքը ժամանակից չուտ կատարելու:

Արտի մի գլխից բրիգադները մի ընդհանուր շղթա կազմեցին:
Ամբողջ արտը գրոհի տակ էր՝ մինչև աջ և ձախ անկյունները:

Գրոհն սկսվեց: Մենք հարվածային յեռանդով և լուրջ խնամ-
քով, վորպես թանդաղին բերք, հավաքում էինք կոլխոզի արտի
սպիտակ վոսկին:

Ամոթ չէ՞ր են բրիգադին, վոր յետ մնար:

Պատանի մարտիկներ էինք:

Պատանի ենտուղիատներ՝ կոլխոզի արտում: Կուլում էլինք
բամբակի համար, կոլխոզի ամրացման համար, տեղատիկի իրեկ-
ների տեղի համար:

Յերկու ժամ հետո, արտի կեսումն էլինք: Մի մասում դեռ
մնում էին կանգնած սպիտակ-վարդադուր բամբակենիները, իսկ
մյուս կեսը, մեր հետեում՝ չափանկազույն մերի բամբակենու
ցողուններն էին մնացել միայն, իսկ նրանց միջից բարձրացել է-
լին բամբակով լիքը մեղակներ, բարդաններ:

Մենք անսկում էլինք մեր աշխատանքի արդյունքը և վոզե-
վարվում նոր յեռանդով: Մեր վոզեվորությունն ու յեռանդը շատ
լավ արտահայտվեց մեր գալոցի վարիչի՝ հենց այնտեղ տեղ-
ծած՝ այս ութ տողանի վոտանավորում.—

Դե, ընկերներ,

Մի գրոհ էլ,

Մաքենք արտի

Մյուս կեսն էլ:

Դե, ընկերներ,

Մի գրոհ էլ,

Յեռանդ ու ուժ

Չխնայենք:

Յեվ իսկապես, հետեվյալ յերկու ժամը դեռ չլրացած, 36 հար-
վածային բրիգադների ընդհանուր գրոհով մաքրեցինք արտի մը-
նացած կեսն էլ:

Ու յերբ վերջացրինք, 15 բոլե ընդհանուր հանդստի դադա-
րից հետո, պատրաստվում էլինք վերադառնալ տուն: Հենց այդ
ժամանակ, աշխուրհդի նախադաս Սամսոնը, վոր բավական վար-
պետ էր գեղեցիկ ու հարմար լողուններ կազմելու դործում, այս
անգամ հնարեց այս լողունը մեր այդ որվա աշխատանքի առթիվ:

«Մի արտ բամբակ մեկ որում,

Հնդամյակը 4 տարում»:

Նախից ընդհանուր շարք, նորից քայլերդ ճանապարհին:

Մենք քայլում ու յերգում էլինք, վոնց վոր կոլի ճակատից
հաղթանակով վերադարձող վինվորներ...:

Այո, մենք էլ էլինք հաղթանակով վերադառնում—

ԲԱՄԲԱԿԻ ԱՆԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒ ԿՈԼԵԿՏԻՎԱԾՄԱՆ ՇԱԿԱՏԻՑ

ԱՍՈՒՐ ՎԵՆԿԱՌՆ

Սեպտեմբերի 19, 1931 թ.

Յերկուն

ԼԵՂԻ ԱՍՏՈՐԻ ԱՆՀԱՋՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Բերնարդ Շոուն ԽՍՀՄ-ի մասին Անդլիայում ճամայտություն եր ասում, լեղի Աստորը հակառակն եր պատմում ԽՍՀՄ-ի մասին: Բերնարդ Շոուն ԽՍՀՄ յեկավ համողվելու, վոր ԽՍՀՄ-ում առ-ցիալիզմը հաղթական քայլեր ե անում: Լեղի Աստորը ճգնում եր ԽՍՀՄ-ում «սարսափներ» ճարելու, վորոնց մասին այնքան շատ խոսում են Անդլիայում: Սակայն, մենք չգիտենք՝ նա ի՞նչ ե պատմելու Անդլիայում... փաստն այն ե, վոր հակառակ իր սպա-սածի ԽՍՀՄ-ում «սարսափներ» չճարվեցին: Նա ամեն հարմա-րություն ունեւ իր աչքերով ամեն մի բան տեսնելու, ականջնե-րով լսելու: Մոսկւայի մոտ գտնվող գյուղերից մեկում լեղի Աս-տորը՝ հարցնում ե կոմունայի անդամ Մարիայից.

— Վոնց եք ապրում, յերեւի շատ եք աշխատում և ապրուստն ել դժվար ե:

— Վոչինչ լավ ենք ապրում. մեր կոմունայում գործերը լավ են գնում, — պատասխանում ե Մարիան:

Լեղի. — Յես հարցնում եմ, թե դո՞ւք ինչպես եք ապրում, փոչ թե կոմունան:

Մարիա. — Յեթե կոմունայի գործերը լավ են, նշանակում ե, վոր իմ գործերն ել լավ են: Ձե վո՞ր մենք բոլորս ել կոմունայի անդամ ենք:

Լեղի. — Դա ճիշտ չե, ճիշտ չե: Ձեզ ներշնչում են. յեթե մարդ իր մասին չի հոգում, վոչինչ ել չի ստանում:

Մարիա. — Հենց այն ժամանակ, յերբ մենք միայն մեր մասին ե-յինք մտածում, վատ եյինք ապրում, ապրուստը դժվար եր: Բոլորովին այլ բան ե այժմ: Վո՞չ, կոյեկտիվն ամեն տեղ ել հարկավոր ե:

Լեղի. — Հասկացեք. կոյեկտիվը ճնշում ե, հնարավորություն չի տալիս մարդուս ապրել, ինչպես ինքն ե ցանկանում: Ահա յես ապրում եմ ինքնուրույն: Ուր ուզում են գնում եմ, ինչ ու-զում եմ անում եմ:

Մարիա. — Վորովհետեւ դուք հարուստ եք: Իսկ ձեր բանվորները:

Լեղի. — Մեր բանվորները լավ են ապրում, նրանք գրագետ են և կուլտուրական:

Մարիա. — Ձեմ կարծում, թե լավ ապրելիս լինեն: Բա ի՞նչ կասեք գործադուրկների մասին, վոր մեզ մոտ չկա: Յերբ հեղափո-

խություն կլինի ձեզ մոտ, այն ժամանակ կիմանանք, թե ինչ-պես եյին ապրում ձեր բանվորները:

Լեղի. — Մեզ մոտ հեղափոխություն չի լինի:

Մարիա. — Ի՞նչ եք ասում. կլինի, կլինի, անպայման կլինի, այն ել վո՞նց:

Շատ մարդկանց հետ խոսեց լեղի Աստորը, բայց իր ցանկա-ցածը չտեսավ, չլսեց:

Նա տեսավ, թե ինչպես բանվորներն ու գյուղացիները լծված են աշխատում, աշխատում են սոցիալիզմ կառուցելու համար: Վերջն ել հիասթափված եր, վոր ԽՍՀՄ-ում բոլորն ել աշխա-տում են, դո՛հ են իրենց աշխատանքից:

Տեսնենք ի՞նչ ե պատմելու լեղի Աստորն Անդլիայում ԽՍՀՄ-ի մասին:

ԿԱՏԱՐԵԼ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

1. Սեպտեմբերի 1-ից ապահովել բոլոր դպրոցները տաք նախաճաշով:
2. Ուսուցիչներին դպրոցներին արտագրություն հետ կապելու գործում:
3. Շուաբիույթ ավարտել դպրոցական կիսատ մնացած չեքերի կառուցումը և դպրոցների ու ինժեներների վերանորոգումը:
4. Միջոցներ ձեռք առնել դպրոցներն ապահովելու ուսումնական-լաբորատորական իրերով:
5. Արտագրություններում յեղած և չարագործվող գործիքներն ու մեքենաները (դադարահաներ) հանձնել դպրոցին՝ լաբորատորիա կազմակերպելու համար:

ԳՊՐՈՑԸ ՅԵՎ ԱՇՆԱՆԱՑԱՆԸ

Մեզ մոտ հսկա չափերով առաջ և դնում կոլեկտիվացումը, Հայաստանի չքավոր, միջակ տնտեսությունների 36%-ը ընդգրկված են կոլեկտիվացմանը: Գյուղը վերակառուցվում է: Գյուղի դեմքը փոխվում է. հետամնաց, խավար դուռը, վարտեղի մշտական հյուրը աղքատությունը, սովն ու հետամնացությունն են, վերափոխվում և սոցիալիստական դյուղի. դյուղը մեքենայացվում է, լուսավորվում է:

Կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ սլոյն-տարիառը նոր աշխարհ է բաղդում—սոցիալիստական աշխարհ:

Դպրոցը հետ չպետք է մնա վերակառուցվող դյուղի աշխատանքներից, ինչպես մինչև այժմ էլ հետ չի մնացել: Նա պետք է մասնակցի դյուղի բոլոր աշխատանքներին: Դպրոցը պայմանավորվում է կնքել կոլեկտիվ տնտեսության հետ ուսուցանելու իրեն դպրոցում պոլիտեխնիկ կրթության մասնակցություն համար: Մեր դպրոցը

պոլիտեխնիկական դպրոց է, մեր դպրոցը դործնական դպրոց է, կապված տնտեսության հետ: Մենք պետք է մասնակցենք բայլչեիկյան բոլոր կամպանիաներին:

ԲԱՅԼՇԵՎԻԿՅԱՆ 2-ԲԳ ԱՇՆԱՆԱՑԱՆԸ

Արգեն սկսվել է աշխատանքը: Այս աշխատանքը բայլչեիկյան 2-րդ աշխատանքն է: Սա նշանակում է, վոր այս յերկրորդ աշխատան է, վոր բայլչեիկյան ղեկավարությունը, բանվորների ուսուցանելու յամբ, մենք գուրս ենք դալիս դաշտը կոլեկտիվ կերպով, համախմբված, կադմակերպված—կատարելու աշխատանքը: Դրա ընթացքում վճռական դեր ունեն կատարելու խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսությունները, իրենց հետևիլից տանելով միաստնաօրենքներին:

Աշխատանքի համար նախորդ պետք է հողը պատրաստենք:

ա) Աշխանք պետք է հողը վարել գութանով (յեթե արակտոր կա՝ արակտորով): Գութանավարի առավելությունը շատ մեծ է: Գութանավարի հողը ավելի լավ է մշակվում, գութանը ավելի խորն է վարում, վորով ստորին շերտերը հանվում է յերես, իսկ յերեսի շերտերը ընկնում է տակը. դրանով բոլոր մուխտոտերը ընկնում են հողի տակը և փառում, պարարտացնում հողը: Մյուս կողմից անձրևն ու ձյունը ծծվելով հողի մեջ, փափկացնում են հողը:

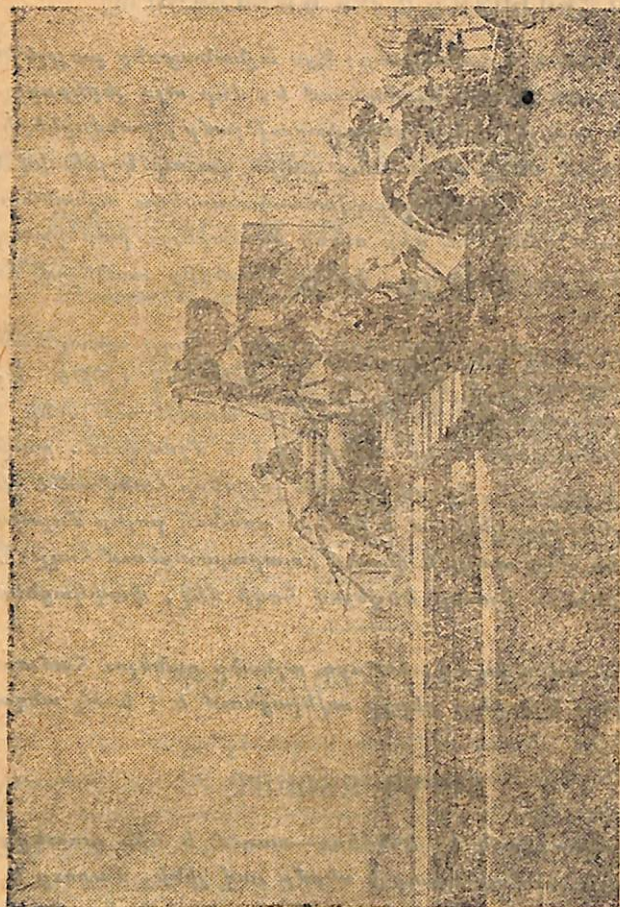
Աշխանք վարվող արտը, հաջորդ աշխանք ցանկելու համար կոշվում է սե ցել: Այս ցելը բերքը ավելացնում է 1 և 1/2 տնգամ:

ՍԵՐՄԻ ԶՏՈՒՄԸ

«Ինչ կցանես, այն ել կհնձես»—ասում է հին առածը: Լավ բերք ստանալու համար պետք է սերմը լավ լինի, մաքուր և զրտված: Սերմացուն պետք է լինի առողջ, խոշոր և ծանր, հա իր մեջ չպետք է պորտնաղի զանազան մուխտոտերի սերմեր, ջարդված հատիկներ և կոդմակի աղբ (հող, քար և այլն):

Սերմը պետք է զտել սերմազտիչ մեքենայով: Նախքան սերմազտիչ մեքենայով զտելը, սերմացուն պետք է քամհարով մաքրել հողից, մուխտոտերի սերմերից, հարդից և այլն: Սերմազտիչը հատիկները բաժանում է խոշոր ու մանր տեսակների և առանձնացնում է ավելորդ մասերը:

Նկատի ունենալով սերմադաման կարեւոր նշանակութիւնը բերքի բարձրացման տեսակետից, Հայաստանի Ժողովուրդը վորոշում ունի, վոր սերմերի գտումը բոլորի համար պարտադիր է:

Սերմադաման մեքենա.

Ներկայումս Սորհրդային Հայաստանում այնքան սերմադուրիչ մեքենա կա, վոր միանգամայն ապահովում է սերմի գտումը: Պետք է դռն'ը բոլոր սերմերը:

ՍԵՐՄԻ ԱՆՏԱՀԱՆՈՒՄԸ

Յորենի, գարու և այլ հատիկների սերմերը, հաճախ վարակվում են մրիկ կոչված սնկային հիվանդութեամբ, վորի հետևանքով բերքատվութիւնը սաստիկ ընկնում է:

Այս հիվանդութեամբ վարակված հատիկն սկսում են սեփանալ, հատիկները լցվում են սեփ փոշիով: Մրիկ հիվանդութիւնից ազատվելու համար, ցանելուց առաջ պետք է սերմացուն ախտահանել, այսինքն մեռցնել, վորջնացնել այն հատիկները, վորոնք վարակված են այդ հիվանդութեամբ:

Այս աշխատանքը բոլոր կուլեկտիվ տնտեսութիւններում կատարվում է. պետք է ոգնել դրանց:

ԱՇՆԱՆԱՅԱՆԻ ԱՅԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Բացի սրանցից աշնանացանը պահանջում է մի շարք այլ աշխատանքներ. ա) Գյուղը կարող է ունենալ մեկ սերմադուրիչ մեքենա, մինչդեռ գյուղի սերմի ամբարները կարող են հետու դառնալ. հարկավոր է այդ սերմը կենտրոնացնել սերմադուրիչ մեքենայի մոտ: Բ) Սերմահալաքման, սերմադաման, սերմերի տեղափոխման, սերմերի տեսակավորման համար հարկավոր են պարկեր (մեշտէներ): Հաճախ սերմերը մնում են ամբարներում, վորովհետև սեփ պարկ չի լինում: Հարկավոր է հաշվառման յենթադիւղ գյուղի, կուլտեստութեան ունեցած պարկերը, այդպիսիները կենտրոնացնել սերմի ամբարների և սերմադուրիչի մոտ: Գ) Յեղած բոլոր պարկերը կարող են նոր չլինել. հարկավոր է ծակ պարկերը հաճախ կտրելատողներին:

ՄԵՐ ԴՊՐՈՅԸ

Ընկերներ, — չկարծեք թե այս բոլորը յես վերացականորեն պատմեցի: Այս ամենը մենք կատարել ենք մեր դպրոցում. ահա Հոկտեմբեր ամսին մեր կուլտեստութեան դյուղատնտեսը ինչպես.

դպրոցում գեկուցեց՝ «Դպրոցը և աշնանացանը» նյութի մասին: Զեկուցումից հետո մենք բաժանվեցինք 6 րրիդադայի: Ամեն մի խումբ իրեն հայտարարեց մի հարվածային բրիգադա: Լիպարիսպն ու Արեւրտը վերցրեցին 2 առանձին խմբեր — գյուղում յեղած

քոլոր պարկերն հալածելու, սերմերը քաշելու և պարկերը կար-
կատելու պարտականությամբ: Արեւիկն ու Դաւությանը վերջերին
յերկրորդ, յերկու խմբերը՝ կատարելու սերմի արտահանումը և
գյուղի յեղած սայլերը կենտրոնացնելու (աղբ տեղափոխելու հա-
մար) պարտականությունը: Հսկողն ու Մայրանուշ Արամյանը
վերջերին սերմի դոման աշխատանքները:

Բոլոր բրկագեղներն իրենց հայտարարեցին հարվածային, մի-
մյանց հետ կապեցին սոցմրցման պայմանագրեր: Մկեցինը աշ-
խատանքը, մեր դպրոցի կոմսոմոլի բլիթի ղեկավարությամբ:

ԱՇՆԱՆԱՅԱՆԻ ՀԱՋՈՂ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ ՀԱՐՎԱԾ Ե ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԹՇՆԱՄՈՒՆ.

Կուլակներն աշխատում են, վոր միշտ անհաջող դնա մեր դոր-
ծը: Նրանք խանդարում են սոցխալիզմի շինարարությանը: Ամեն
կերպ աշխատում են, վորպեսզի վիժեցնեն մեր պլանները: Նրանք
աշխատում են գյուղը սովի, կարիքի մեջ պահել, վորովհետև գյու-
ղացին միշտ դնա շահագործվելու իրենց մոտ: Հատկանալի յի,
վոր աշխատանքանի գործն եւ նրանք կուզենան խանդարել:

Մենք պետք է մեր աշխատանքների ընթացքում հատկացնենք
չքափոր, միջակ տնտեսություններին աշխատանքանի նշանակու-
թյունը, ոժանդակենք նրանց՝ կոլտնտեսություններին և զրա հետ
միասին պայքարենք դատակարգային թշնամու դեմ: Կուլակները
ամեն կերպ կաշխատեն թաղցնել ուրիշ, մեղուները, սերմերը
չգտնել և այլն: Մենք պետք է հայտնաբերենք այդ բոլորը:

Աշխատանքանի հաջող կատարումը— գյուղի սոցխալիստական
շինարարության հաջող գործն է և հարված է դատակարգային
թշնամուն:

Ուրեմն կատարենք այդ աշխատանքը հաջող: Թող սոցմրցման
գուրա գան դպրոցները:

Հ. 1.

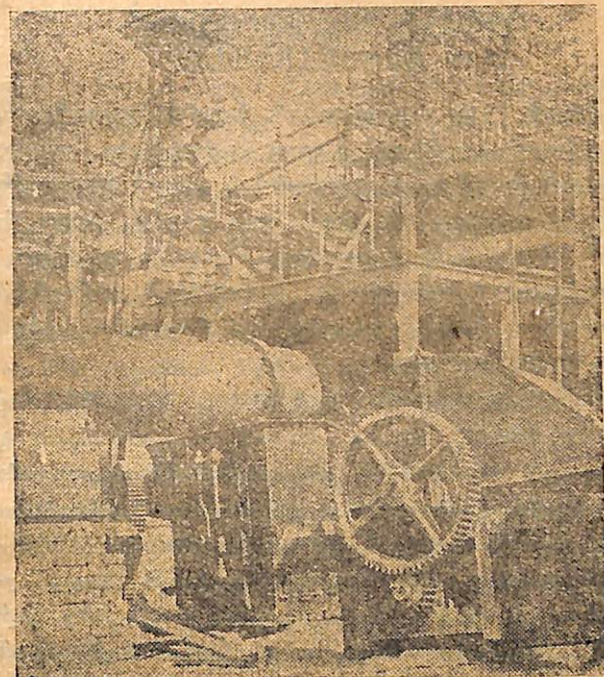
ԼԻՆԵՆԻ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ.

Դպրոցական պարապմունքներն արդեն սկսվել են: Մեզանից
յուրաքանչյուրը պետք է հիշի, վոր դպրոցական աշխատանքնե-
րում պետք է հարվածային լինենք:

Դպրոցը կազմում է իր աշխատանքների ծրագիրը. դպրոցա-

կանները պետք է պայքարեն, վոր այդ ծրագիրը լրիվ չափով ի-
րադրծվի: Մենք չատ բան պետք է սովորենք և լավ պետք է սո-
վորենք, վոր կարողանանք փոխարինողներ դառնալ սոցխալիզմ
կառուցելու համար:

Գործարանում բանվորները պայքարում են պարապուրդների
դեմ, պայքարում են աննպատակ թափառելու դեմ. մենք եւ պետք
է պայքարենք դպրոցում տեղի ունեցող պարապուրդների դեմ:

Գործարան.

Յուրաքանչյուր բաց թողած ուր— դա մի ճեղքվածք է դպրոցի աշ-
խատանքների կյանքում:

Ուժեղները պետք է ողնեն թուլերին, իսկ վերջիններս հատեն
ուժեղներին: Տարեկիցից այնպես պետք է կազմակերպենք աշխա-
տանքները, վոր հետամնացությունը վերանցնենք:

Այս տարին Յ-րդ վճռական տարին է: Գործարաններում բան-
վորները և կոլտնտեսություններում կոլտնտեսականները աշխա-
տում են հարվածային կերպով, բարձրացնում են արտադրությու-
նը, պայքարում են արտադրության վորակը բարձրացնելու հա-
մար:

Մենք եւ պետք է սրաջարենք դպրոցի աշխատանքները բարձրացնելու համար, աշխատանքների վերակը լավացնելու համար:

Աշխատանք հարվածային կերպով, կնքենք սոցմրցման պայմանագիր, վորպետի զինվենք զիտելիքներով ու կարողանանք տիրապետել տեխնիկային:

Խ.

ԱՌԱՋԻՆ ՈՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ.

ՄԵՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԳԵՍԸ.

Մեզ տեմբերի մեկը պիտեւրական կազմակերպութիւնը հայտարարել էր հարվածային ուժ՝ դպրոց հարկաւելու համար:

Առաւոտյան ժամի 9-ին յերեխաներն արդեն հարկաւելել էին: Նշանակված էր դպրոցական ընդհանուր ժողով, հետո հանդես:

Ժողովին ներկա էին կոլտնտեսութեան վարչութեան նախագահը, գյուղխորհրդի նախագահը, կոմբլիշի և կոմսոմոլի բլիշի բարատուարներն ու ծնողներէի շատերը: Քաղաքից յեկել էր շէֆ դործարանի ներկայացուցիչը:

Դպրոցի վարիչը զեկուցեց, վոր դպրոցը պատրաստ է 1931/32 ուսման տարվա համար:

Գյուղի բոլոր յերեխաներն ընդգրկված են դպրոցում: Պարտադիր ուսումը իրականացվում է 100 տոկոսով: Յերրորդ և չորրորդ կամքերի աշակերտութեան միջոցով ցուցակագրված են գյուղի բոլոր անպարզեւները— 17 տարեկանից մինչև 50-ը, չորրորդ խումբը փոխադրվում է հինգերորդ, անցնում ենք յոթնամյա կրթութեանը, հիմք է դրված պոլիտեխնիկական կրթութեանը, ունենք աշխատանքային անկյուններ, ուր զանազան գործիքներ և նյութեր կան՝ ատաղձագործական, փականագործական, կազմարարական, գյուղատնտեսական աշխատանքների համար: Զեռք ենք բերել փոքրիկ ֆիլիկո-քիմիական լաբորատորիա և այլն և այլն:

Կոլտնտեսութեան նախագահը հիշեցրեց, վոր պայմանագիր է կնքված դպրոցի և կոլտնտեսութեան միջև, վորի հիման վրա աշակերտները պետք է մասնակցեն կոլտնտեսութեան աշխատանքներին— բանջարանոցում, բերքահավաքին, արհեստանոցներում: Կոլտնտեսութեան իր կողմից խոստանում է բարելավել աշակերտների կենցաղը և սնունդը, խոստանում է ուժեղացնել դպրոցի լաբորատորիաները:

Ժողովը լուծ է ամառային աշխատանքների մասին:

Ժողովից հետո հանդես յեկավ. յերգեցինք, նվագեցինք, վոտանաւորներ արտասանեցինք, պատմեցինք ամառն կյանքից:

Վերջը աշակերտները ներկայացրին իրենց ամառվա կատարած աշխատանքների արդյունքները՝ նկարներ, եքսպոնատներ: Իրանք բոլոր դատավորեցինք, վոր շուտով ամառվա կատարած աշխատանքների ցուցահանդես կազմակերպենք:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՍԵՆՅԱԿ.

Դա ի՞նչ նոր սենյակ է միջանցքի մոտ: Մի քանի տարի յե, վոր պատերը կային, բայց առատաւ չկար: Այս ամառ դյուղ-խորհուրդը ծածկեց, հատակը տախտակամածեց: Դա մեր աշխատանքի սենյակն է լինելու: Կոլտնտեսութեան հյուանոցի վարպետները տախտակներից 4 փոքր դարդաշահ պատրաստեցին: Պատերին փոքրիկ պահարաններ և դարակներ ենք ամրացրել. այնտեղ հովաքի ենք զանազան գործիքներ՝ ունելիք, ասվյուրկա, քանոն, անկյունաչափ, սղոց, ծալովի մետր, խաբաոց, մուրճ, 2 ուրագ, փոքր ու մեծ ոնդաներ, թիթեղ, կտրելու մկրատ և այլն:

Մի անկյունում դարսել ենք զանազան նյութեր՝ յերկաթալարերի փաթեթներ, տախտակ, թուղթ, սովաքաթուղթ, զանազան մեծութեան մեխեր, սոսինձ, ներկեր:

Դասարանների անկյուններում և պահարաններում թափթրքված իրերը, վոր մենք պատրաստել էինք անցյալ տարի, բերել ենք ու դասավորել այս սենյակում: Այստեղ դուք կտեսնեք մեր պատրաստած զանազան իրաւալիքներ— թղթից, սովաքաթղթից, տախտակներից, կտրներից: Այստեղ կա արակտորի, ավառի, ջրաղացի մոդելներ: Պատրասել ենք մեր դպրոցի մակեալ:

Այդ բոլորը՝ մենք պատրաստել ենք անցյալ տարի, յերգեցինք աշխատանքի սենյակ չունենինք:

Հիմա յերեկվ դուք կհարցնեք, թե՞ վորտեղից ենք ձեռք բերել զործիքները:

Դրա պատասխանն էլ տամ: Մի քանի բան մենք դեռ անցյալ տարվանից ունենինք, վոր բերել էին մեծ մասամբ աշակերտները իրենք՝ դանակ, մուրճ, փոքրիկ սղոց: Մնացածը ձեռք բերինք այս տարի: Գործիքների մի մասը տվեցին կոլտնտեսութեան արհեստանոցները՝ դարբնոցը և հյուանոցը: Մյուս մասը— բերեց մեխանիկական գործարանից մեր դյուղ յեկած բանվորական բրդադր: Պահածոների դատարկ բանկաներ բերել են աշակերտները:

Շուտով կսկսվեն դպրոցի պարասմունքները. դասարաններում դաս կանենք, իսկ աշատեղ մենք աշխատել կսովորենք:

Արդեն վերոջ աշխատանքներ տարել ենք: Մասնակցել ենք դպրոցի և ինվենտարի վերանորոգման աշխատանքներին: 15 սեպտեմբեր, նստարան նորոգեցինք: Անցյալ տարիներում դրանք կամ փչանում էին, կամ տալիս էին մասնավոր վարպետներին նորոգելու: Նորոգեցինք պատուհանները, կոտրած ափակները զցեցինք:

Մենք առաջարկում ենք մյուս դպրոցների չորրորդ և յերրորդ խմբերին ել ստուգել իրենց աշխատանքի անկյունները, ուսուցչի հետ կազմել պահանջվող գործիքների ցուցակը, վարոչել վո՛րտեզ և ո՛ւմ գլխի վործիքներ և նյութեր ձեռք բերելու համար, ու այդ աշխատանքները կատարելու համար վերոջ ժամանակ տալ:

Մենք վստեղ ենք, թե՛ մեր դասարանական և թե՛ աշխատանքային սենյակի պարասմունքների ընթացքի և արդյունքների մասին պարբերաբար գրել «Ժուրնալ-դասագրքին»:

Խ.

ԿՅԱՆՔԸ ՄԵՋ ՄՈՏ ՅԵՎ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ Յ Ե Ր Կ Ր Ն Ե Ր Ո Ւ Մ

ԻՆՉՊԵՍ ԵՅԻՆ ԱՊՐՈՒՄ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԸ ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ.

Կապիտալիստների և բանվորների դասակարգերը Ռուսաստանից շատ առաջ կազմակերպվեցին արեվմուտքում: Ես յերկու դասակարգի առաջ դարու հենց սկզբից սկսվեց բանվոր դասակարգի ուժեղ շահագործումը:

Բուրժուաների բոլոր յեկամուտները, բոլոր հարստությունները ստեղծվում էին գործարաններում հաղաթափոր բանվորների աշխատանքով: Բուրժուաների փողերը շատանում էին, վորովհետև բանվորները գործարաններում աշխատում էին 12-14 ժամ:

Իսկ ինչպե՞ս էին ապրում բանվորները:

Ամբողջ աշխարհի բանվոր դասակարգի առաջնորդ և ուսուցիչ կարլ Մարքսը և ֆրիդրիխ Ենգելսը հսկան եմ միաբերում Անգլիայի բանվոր դասակարգի դուրքյունը XIX դարի սկզբում:

Առավոտյան հինգ և կեսին բանվորը պետք է գործարանում լինի: Յեթե նա թեկուզ յերկու բուլի ուշանար, ապա աուղանվում էր, իսկ յեթե 10 բուլի ուշանար, նրան մինչև դադարը իսկի դուրժարան չեն թույնում և մի քառորդ որվա աշխատավարձը կտրում են:

Գործարանում տերն ուղենքներ եր հրատարակում, ինչպես իր քեֆն եր տալիս:

Գլխավոր որենքներն էին՝ աշխատավարձից կտրելը, տուգանքները, վոր դրվում էին տմենափոքրիկ հանցանքների համար—աշխատանքի ժամանակ խոսելու, յերգելու, սուլելու, այլև ուշանալու համար:

Իսկ յեթե բանվորն սկսում էր տրտնջալ, գործարանատերն առում էր նրան— ախար, յես հո քեզ չեմ ստիպում,— ուզում ես

դնաւ, ուղղում եւ ծառայիր: Բայց յեթե դու ծառայում ես ինձ, ուրեմն պետք է յենթարկվես իմ որենքներին:

Բանվորը պարտավոր էր նախորոք (մի, յերկու շաբաթ) զգուշացնել տիրոջը, վոր ինքը դնալու յե, իսկ տերը կարող էր ամեն բոլոր եւ վոնդել նրան:

Տուգանքի փողերը շատ անդամ ենքան շատ էր լինում, վոր բանվորի աշխատավարձի համարյա կեսը նորից տիրոջ գրպանն էր դնում:

Շատ անգամ գործարանատերն էր համար խանութ եր քացանում եւ ամեն տեսակ ապրանքներ պարտք եր տալիս բանվորներին, բայց շատ ավելի թանկ, քան մյուս խանութպանները: Յերբ աշխատավարձ ստանալու ուրը գալիս էր, բանվորը դարդը սրտում համոզվում էր, վոր էր համարյա բոլոր փողերը պարտքի տեղ ե դնում. նրա ձեռքը կոպեկներ էլին տալիս:

Այն դեպքերում, յերբ գործարանը քաղաքից դուրս էր շինվում, շատ անգամ տերը բանվորներին համար բնակարաններ էր շինում: Դրանք ավելի շուտ դադանների վորջերի էլին նման, քան մարդկանց բնակարանի: Բայց գործարանատիրոջը յեկամուտ էլին բերում: Բանվորը տեղ չուներ եւ կամա-տկամա բնակարանին վճարում էր այնքան, վորքան նշանակում էր տերը: Բանվորներին չորերը վողորմելի էլին, սնունդը չնչին ու վատ:

Հասկանալի յե, վոր բանվորների մեջ տարածված էլին ամեն տեսակի հիվանդություններ: Թորախաղ, հարկնքը, մյուս վարակիչ հիվանդությունները տարեկան բազմաթիվ դոհեր էլին տանում. շատ էլին մեռնում մանավանդ յերեխաներ: Շատ անգամ էլին բանվորները անդամահատվում կամ մեռնում գործարաններում:

Այն ժամանակվա բանաստեղծ Թոմաս Հուդը այսպես է գրել անգլիական բանվորի կյանքի մասին.

Աշխատանքս—անսահման խիստ է,

Շորերս փալաս: Անկյունում հարգակույտ,

Ու չորացած հացի կտոր.

Աթոռակ ու սեղան—մերկ հատակին:

ԿՆՈՋ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՈՒՄ.

Մի ֆերմեր— գյուղացի Ջեկը— իրեն գործով Մանչեսթըր գալով, վորոշեց այցելել էր հայրենակից Թոմին, վոր վաղուց այդ տեղ էր ապրում, ե տեսնել, թե վոնց է ապրում: Թոմի բնակարանը

բանը (ինչպես հետո պատմում էր Ջեկը) նա հազիվ գտավ քաղաքի ծայրում:

Յերբ Ջեկը մտավ իրեն ցույց տված մութ ներքնատունը, նա մի գարմանալի բան տեսավ:

Յուրտ, մութ ու խոնավ սենյակում Թոմը նստել էր կրակի մոտ ե կանացի գուլպա յեր կարկատում:

Ջեկին նկատելով, Թոմը վեր թռավ ե աշխատեց թաղցնել իր աշխատանքը, բայց Ջեկն արդեն բոլորը տեսավ, ե աղաղակեց:

— Գրողը տանի, Թոմ, եղ ի՞նչ ես անում: Ո՛ւր ե կլինդ: Դու եղ ի՞նչ գործի յես:

Թոմը ռաստիկ չիթթվեց ու ասաց.

— Խեղճ կինս գործարանումն է: Նա դնում է առավոտվա ժամը 6-ին ե աշխատում է մինչև իրիկվա ժամը 8-ը: Գործարանից հոգնած վերադառնալով, նա հազիվ է կանդնում վոտքի վրա ե չի կարողանում տան գործերն անել: Դրա համար ել յես ստիպված եմ լինում նրա տեղ անել, ինչ վոր կարողանում եմ: Յես գործ չունեմ, յերեք տարի յե անգործ եմ ե դժվար թե ամբողջ կյանքումս ել գործ գտնեմ:

Թոմը դառը լաց յեղավ: Յերկու հայրենակիցների հանդիպումը տխուր էր:

— Այո՛, թանկագին Ջեկ,— շարունակեց Թոմը,— այսպեղիքում կանոնց համար բավական գործ կա, բայց տղամարդկանց համար— չկա: Փողոցում հազար մանեթ գտնելը ավելի հեշտ է, քան գործ ճարելը: Յես պետք է մնամ տանը, նայեմ յերեխաներին, հաց թխեմ, աման լվանամ:

Շատ տխուր բաներ իմացավ Ջեկը Թոմի փոքրիկ սենյակում: Ինչո՞ւ Թոմն անգործ էր:

Գործարանների, մանավանդ գործվածքների տերերը մեքենաներ մացնելուց հետո սկսեցին ավելի սերով կանանց վարձել տղամարդկանց տեղ: Այն ժամանակ կանանց աշխատանքն բավական արժան էր դնահատվում քան տղամարդկանց: Մի ժամանակ Անգլիայի գործարանային բանվորների հասակավոր մասի հազիվ մի քառորդն է տղամարդ հաշվվում:

Շատ անգամ մարդը նստում էր անգործ, իսկ կինն աշխատում էր գործարանում:

Յեվ նույնիսկ այն դեպքում ել, յերբ մարդն ել կինն ել աշխատում էլին, դրությունը շատ քիչ էր ավելի լավ լինում: Հայրն ու մայրը չնյին տեսնում իրենց յերեխաներին, վորոնք մեծանում

եյին կիսաքաղց, կիսամերկ, կեղտոտ, անլվա, ինչպէս զազանի մանրիկ ճուտեր. նրանք տնում եյին ինչպէս ոտքաբույս, առանց մեծերի խնամքի:

ԱՅՆՏԵՂ ՅԵՎ ՄԵԶ ՄՈՏ.

Այժմ անտեսական ճգնաժամով բռնվել են կապիտալիստական բոլոր յերկրները:

Սմեն որ փախկում են հարյուրավոր դործաբաններ, անանկանում են առանյակ բանկեր, դործադրկութունից փողոց են չեւովում հազարավոր բանվորներ, վորոնց թիվը հասել է մոտ 35 միլիոնի, վորոնք դանկում են անտեսական ամենամեծ աշխատանքում: Նրանք դիմում են ինքնապահության: Սմերկայում դործադուրկերը և նրանց ընտանիքները քաղցած և կիսաքաղց դրության մեջ են այն ժամանակ, յերբ պահեստներում փողում են կենսամթերքները կամ ծովն են թափվում: Վերջերս Վերջերս Վերջերս Հայաստան» թերթում կար հետեյալ հաղորդագրությունը:

«Բերլինում մի դործադուրկ հացթուխ փորձեց կախվել Գերմանիայի հանրապետության նախագահ Հինդենբուրգի պալատի ցանկապատից. վստիկանները բռնեցին անձնապահին: Անձնապահը հայտնեց, վոր իր անձնապահությամբ ուղում եր ուշադրություն հրավիրել դործադուրկների սարսափելի կարիքներին»:

Չկարողանալով իրենց դոյությունը պահպանել՝ անձնապահություն են դործում և կապիտալիստական մյուս յերկրներում. Վիեննայի (Ավստրիա) մեքենաշինարարական տեխնիկումի դիրեկցիան դիմել եր այնտեղ դանկող խորհրդային ներկայացուցչությանը, վորպէս լի արտոնողները զան խորհրդային Միություն աշխատելու, «վորովհետեւ վոչ Ավստրիայում և վոչ էլ արտասահմանում նրանց համար աշխատանք չկա» դրում են նրանք:

Լեհաստանից, Լատվիայից և Ֆինլանդիայից դործադուրկները զազանի փախչում են խորհրդային Միություն, վորտեղ դործադրկությունը վերացել և և կարիք կա հսկայական թվով բանվորների:

Տնտեսական ճգնաժամի ամբողջ ծանրությունն ընկած և բանվորության ուսերին:

Կրճատվում և աշխատավարձը, յերկարացվում և բանվորական օրը, արգելվում են ամեն տեսակի ցույցերն ու ժողովները: Գեր-

մանիայում աշխատավարձը կրճատելով, բանվորներին կարգել են այս տարվա 6 ամսում 6 միլիարդ մարկ, այսինքն՝ ամիսը 1 միլիարդ:

Այսպէս և կապիտալիստական յերկրներում: Բուլղարիին հակառակ պատկեր և խորհրդային Միության մեջ: Հսկա թափով բարձրանում և ժողովրդական տնտեսությունը, ամում և արդյունաբերությունը, բարելավվում և բանվորների դրությունը, բանվորներն աշխատում են 7 ժամ, չնայած դրան՝ ավելանում և բանվորների աշխատավարձը: Ստեղծվում են լավագույն սանիտարական պայմաններ: Նրանք աշխատում են հարվածային տեմպով, նրանք ստեղծում են նոր աշխարհ-սոցիալիստական աշխարհ:

Բոլոր դործաբաններում ծավալվել և սոցմրցումն ու հարվածայնությունը:

Մեզ մոտ բանվորները դիտեն, թե ինչու համար են աշխատում: Դրա համար էլ աշխատանքը մեր յերկրում դարձել և «փառքի, պատվի ու հերոսության դործ»,—ինչպէս ասում է ընկ. Ստալինը:

Համաշխարհային նորոգիտարիտի սոցիալիստական հայրենիք՝ Խ. Միությունը տնտեսապէս և կուլտուրապէս առաջ և գնում 7 միլիոնացի քայքերով:

Միջազգային բանվորությունը դիտակցում և, վսր այս հաջողությունների մեջ փրկության ուղին վոչ թե բուրժուազիայի տված խոստումների մեջ է: Նրանք համախմբվում են կամ. Բնտեր-նացիոնալի շուրջը և պատրաստվում վերջին ու վճռական կռվի:

ՅԱՆ-ՅՈՒ—ԿԱՊՈՒՅՏ ԳԵՏ.

Յան-Յոյի Կապույտ գետը քշում է իր անհանդիստ ալիքները ամբողջ հսկայական Ձինաստանի միջով, արևմուտքից արևելք:

Յան-Յոյին հաղարավոր տարիների ընթացքում իր ափերին տեսել է ճնշված չին ժողովրդին:

Ձինաստանում շատ հող կա, բայց դյուղացի Լի-Չանը չունի: Ամբողջ հողի $\frac{1}{10}$ -ը գրավել են կալվածատերերն ու կուլակները:

Լի-Չանը մեծ ընտանիք ունի: Լի-Չանը կալվածատիրոջից կապալով հող է վերցնում: Շատ է աշխատում, ուսելու բան չունի:

Բերքի 1/4-ը Լի-Չանը տալիս է հողի տիրոջը, մնացածը Լի-Չանից վերցնում են պաշտոնյաներն, իբրև հարկ:

Չինաստանը նման է սրտառուտած վերմակի:

Ամեն մի նահանգ իր գեներալն ունի:

Գեներալները Չինաստանը սրտառուտել են առանձին կտորներ, առանձին նահանգներ:

Բոլոր գեներալներն ել մի որևէ ունեն՝ ամենայնպիսի կտորն իրենք վերցնեն: Կարվածատերերի ամբարներում բրինձ չատ կա,

Չինացիների շահագործումը:

բայց գեներալն ինքը կարվածատեր է.—կարվածատիրոջ բրնձին ձեռք չեն տալիս:

Լի-Չանը գեներալին է տալիս բերքի մնացորդը. 30 տարվա հարկն առաջուց է վճարում:

Յան-Ցզին շատ հարյուրավոր այգուխի Լի-Չաններ է տեսել իր ամիրն:

Յան-Ցզին ամերին մեծ քաղաքներ կան, քաղաքներում զավոդներ ու գործարաններ:

Հարուստ է Չինաստանը: Այնտեղ շատ ածուխ, յերկաթ, նավթ, վոսկի կա:

Կապիտալիստները լավ հոտառություն ունեն: Նրանք գիտեն թե վերտեղ կարելի չէ լավ հարստանալ: Վաղուց է, վոր Չինաս-

տանում տեղաթյուն են անում Անգլիայի, Ճապոնիայի, Ամերիկայի, Ֆրանսիայի և այլ ոտար պետությունների կապիտալիստները:

Համարյա բոլոր զավոդներն ու գործարանները նրանց է պատկանում: Նրանց նավերը կտրում են Կապույտ գետի ալիքները: Նրանց համար են աշխատում չին բանվորները:

Աշխատանքն արժան է գնահատվում Չինաստանում: Տերը չի սարսափում, վոր բանվոր կկորցնի: Տասնյակ գործազուրկներ պատրաստ են նրա տեղը բռնելու: Ոտարյերկրյա բուրժուազիան հարստանում է չինական արժան աշխատանքով:

Յան-Ցզին կապույտ գետ եր,—կարմիր գետ դարձավ: Ծողացին նրա ջրերում ապստամբների կարմիր դրոշները: Նրա ալիքները պարտիզանների շատ արյուն տարան գետի խաղաղ ովկիանոսը:

Ապստամբների հրդեհած գյուղերի բոցը արտացոլեց նրա ջրերում:

Գյուղացիք առացին, «Հողը մերն է»:

Բանվորներն առացին—«Մենք ստրուկներ չենք»:

Գաղազեցին չինական գեներալները:

Ամեն մի նահանգ—իր գեներալն ունի:

Բոլոր գեներալները մի որևէ ունեն. «ամելի լավ է յերեք հազար անմեղներ մահվան դատապարտենք, քան թե մի կոմունիստ կենդանի մնա»:

Չինացի գեներալներին ոտար պետություններն ողնաթյան են ուղարկում վոդ, գենք, գլխավորներ:

Կապիտալիստներն ախոտում են կորցնել այդ քաղցր պատանու—Չինաստանը:

Համառ է հեղափոխության կարմիր դրոշը: Չինաստանի կամ այս, կամ այն շրջանում խորհրդային իշխանություն է ստեղծվում:

Բայց նա յերկար չի կարող դիմանալ: Ապստամբների ինքնաշեն հրացանները, յերկթանիններն ու նիզակները չեն կարող դիմադրել գեներալական զորքերի թնդանութային կրակին:

Սպիտակ ավաղակներն ավերեցին չինական կոմունան:

Խեյուֆինի հանրապետությունը իջեցրեց իր դրոշակը:

Ապստամբները տասնյակներով, հարյուրներով փախչում են չինական անտառի թավուտները, թաղնվում են Ցզին-Չան- Շան լեռնաշղթայի խորքերում:

Այսպես հասունանում են պարտիզանական ջոկատները:

Պարտիզանական ջոկատները հատուկացան, դարձան Կարմիր

բանակ.—Նրա դրոշի տակ 14 հազար մարտիկներ պայքարում են խորհրդային իշխանության համար:

Քայլ առ քայլ նա նոր շրջաններ և նվաճում պենսիլվանիայի զորքերից:

Կոլմիներ են լինում մեծ քաղաքների համար—Չանչայի, Նանչանի, Սանկուի:

Գեներալները չեն կարող այնպիսի թնդանոթներ հնարել, վորով կարողանան յետ պահել չինական հեղափոխությունը:

Յան-Յոլին իր ավերին ամբողջ Չինաստանը խորհրդային կրտսերի:

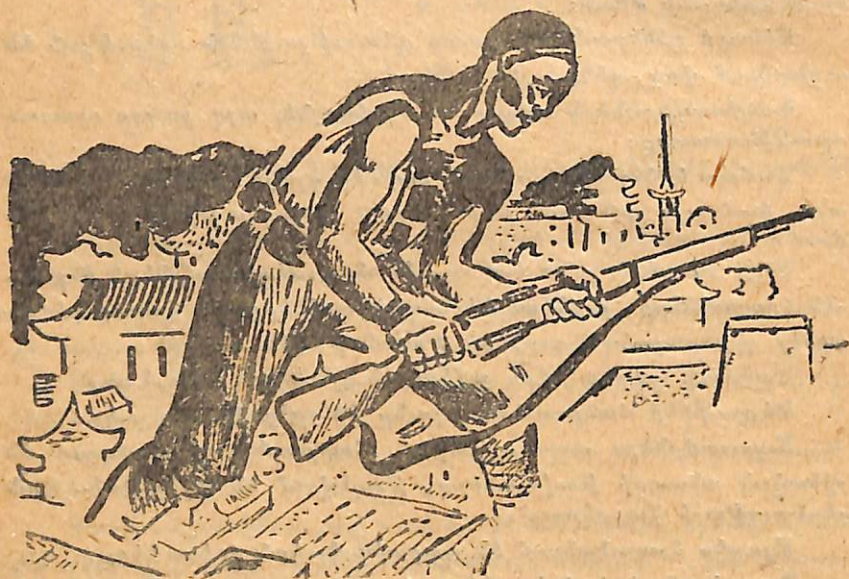
Հզոր ալիքներով տարածվում և Չինաստանում հեղափոխական շարժումը:

Այդ շարժման ղեկավարն և չինական կոմունիստական կուսակցությունը:

Չինաստանի արդեն շատ շրջաններում խորհրդային իշխանություն և հաստատվել:

Այդ շրջաններում միայն հարյուր միլիոն մարդ և ապրում:

Կեցցե խորհրդային Չինաստանը

Չին հեղափոխական.

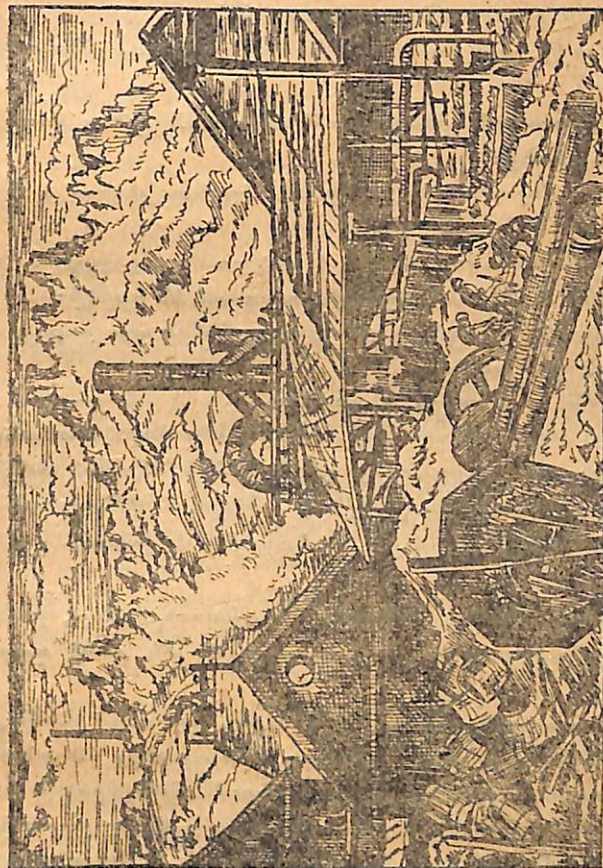
ԱՆՆԱՀԱՎՆՈՒԹԻ.

Գեդեցիկ ու կենդանի յե Լոռին: Նա արտադրող է:

Անաստաներում հաղարավոր թռչուններ են յերգում, վախկոտ ակունները մի ծառի փշակից դուրս գալով մի ուրիշ փշակ են վաղում, դաշտերում աշխատանքն ու կյանքն և յեռում:

— Ո՛ւ... ո՛ւ...

Կեռումեա ձորերից սողալով, իրենց հետևից վազոնները հագիվ քաշ տալով՝ հոգնած լոկոմոտիվները գալիս հասնում են Ալ-

Ալանիկ.

լահիերդի կայարանին ու փոքր ինչ հանդատանալով՝ նորից շարունակում են իրենց ճանապարհը:

Կայարանից քիչ հեռու յերկնաձիգ ծխնելույզներ են բարձրա-

նում, վորոնց պնշերից գիշեր ու ցերեկ ծուխ է դուրս գալիս: Այդ պնշաձուլարանի ծխնելույզներն են: Դեպի այդ ծխնելույզներն են վազում տասնյակ վազոններ, բանվորներն իսկույն դատարկում են վազոնները ու յետ ճամբում:

Հանքը գիշեր ու ցերեկ վառարաններն են լցնում ու փայլուն կարմիր պղինձ պատրաստում մեր արդյունաբերության համար: Աշխատանքը յեռում է և հանքահորերում: Այնտեղ հանքափորները կարբիդի ճրագների լույսի տակ անդադար ճանկում են Լալվարի կուրծքն ու հանք հասցնում պնշաձուլարանին: Հանքափորներն ամեն որ նոր ուղիներ են վորոնում: Այնտեղ հույն, պարսիկ, ու հայ բանվորները բոլորը մի լողունգ ունեն՝

— Հնգամյակը չորս տարում: Գունավոր մետաղ մեր արդյունաբերությանը:

Ու սոցիալիստական շինարարության լողունգը նոր վոգի, նոր շունչ է տալիս նրանց:

Ու այսպես, վորպես մեղվանոցում, կյանքը յեռում է Ալլահ-վերդում:

Իր դուրալի աղմուկով դալիս է մարդատար գնացքը: Կայարանում յեռուղեռ է ընկնում, բոլորն շտապում են գործի:

Վաղուց Ալլահ-վերդում չեղած գյուղացիներն այս բոլորը տեսնելով, հիացած կանչում են.

— Աղա, ես հո Մոսկով ե դառել:

Յեւ իրոք: Ալլահ-վերդու բանվորությունը կարճ ժամանակամիջոցում կյանք ու շունչ տվեց դաշնականների ձեռքով ամբարշտ Ալլահ-վերդուն: Մանավանդ վերջին 4-5 տարվա ընթացքում Պոր-հրդային իշխանությունը խոշոր աշխատանք է կատարել Ալլահ-վերդում:

Բացի գործարանի ու հանքերի վերակառուցումից, բանվորների համար բնակարաններ են կառուցվում, մի քանի դպրոց է բացվել:

Որվա աշխատանքից հետո, Փիզկուլտի դաշտում հալածված Փիզկուլտուրիկները ցրվում են տները, կայարանից հեռանում են դնացքները, սակայն կյանքը ավելի աշխուժ՝ հանքերումն է:

Գիշերն Ալլահ-վերդում չի իջնում, այնտեղ միշտ լուսավոր է. հակա լամպաներ վառվում են և ամբողջ հանքն ու կայարանը փարփալ պես լուսավորում: Գիշերվա լուսթյան մեջ լսվում է ձուլարանի վառարանների ու հիդրոկայանի գինամոնների բոժբ աղմուկը:

Հ. ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՅԵՎ «ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ».

Մի քանի որ առաջ մենք ներկա եյինք մի շատ հետաքրքիր վեճի: Գործը կոլխոզումն էր: Վիճում եյին մեր դժվարությունների մասին: Գյուղում կառուցվում էր կոլխոզի անասունների համար մեծ դոժ. մեխը չեր բավականացնում:

Կոլանտեսականները դրանում մեղադրում եյին կոոպերացիային, կոլխոզի վարչությանը, դյուլխորհրդին և բոլոր հիմնարկներին, նույնիսկ և միլիցիային:

Պոսակցությունը մեխերից անցավ ուրիշ ապրանքների վրա, վորոնք նույնպես կոոպերատիվում պակասում եյին:

Յեւ ահա, խոսակցությանը միջամտեց Վաղգենը, տեղական ջոկատի ակտիվ պիոները:

— Ինչպես թե չկա, դուռաց նա: Մեզ մոտ ամեն ինչ կա: Մենք կառուցում ենք Մազնիտոստրոյ, Դնեպրոստրոյ, Կոլոնցիկոստրոյ...

— Սպասիր, սպասիր, փոքրիկ, կանգնեցրեց նրան հասակավոր կոլանտեսականը:

— Առանց քեզ եւ գիտենք, վոր կառուցում ենք, ապա ասա ինչո՞ւ մեխ չկա:

Վաղգենը կծկվեց, քորեց ծոժրակը և ամաչելով հեռացավ:

ՄԵՐ ՀԱՋՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱԿԱՅԱԿԱՆ ՆՆ.

Իրավացի յե՞ր, արդյոք, Վաղգենը, վորը կարծում է՝ յերբ մենք անցել ենք սոցիալիզմի շրջանին, ապա մեզ մոտ չկա վոչ մի դժվարություն:

Իհարկե, վոչ. դժվարություններ մեզ մոտ կան և բավական լուրջ: Ծիշտ է, մեր հաջողությունները այնպես խոշոր են, վոր մենք վստահ նայում ենք առաջ, խփում ենք այդ դժվարություններին և վերացնում նրանց:

Բայց «այդպիսի նվաճումներ չեն տրվում ինքնահոսի կաք-դոյ... Մենք ձեռք ենք բերել այդ նվաճումները դժվարությունների հետ, վճռական պայքարում» (Ստալին):

ԱՃՄԱՆ ԴԺՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.

Ինչպիսի յեն մեր դժվարությունները:

Այ, ասենք, Ամերիկայում այժմ նույնպես «դժվարություններ» կան—ճգնաժամ, քաղց, գործադրկուլթյուն, աշխատավորների աղքատություն: Ի՞նչպիսի տարբերություն կա մեր և կապիտալիստական դժվարությունների միջև:

Ընկ. Ստալինը կուսակցության XVI համագումարում ման-

բամանորեն կանգ առալ և յերևան հանեց մեր դժվարությունները բնույթը:

«Մեր դժվարությունները—ասում ե ընկ. Սաալինը—վոչ թե անկման դժվարություններ են, կամ լճացման դժվարություններ, այլ աճման դժվարություններ, առաջխաղացման դժվարություններ: Դա նշանակում ե, վոր մեր դժվարությունները արժատական կերպով տարբերվում են կապիտալիստական յերկրների դժվարություններից: Յերբ ՀԱՄՆ—ում խոսում են դժվարությունների մասին, նկատի ունեն անկման դժվարություններ... Յերբ մենք ենք խոսում մեր դժվարությունների մասին, նկատի ունենք վոչ թե անկում և վոչ ել զարգացման լճացում (զադար)—այլ մեր ուժերի աճում, մեր ուժերի վերելք, մեր եկանոմիկայի առաջխաղացում»:

ՄԵՆՔ ՀԱՎԱՏԱՑԱԾ ԵՆՔ, ՎՈՐ ԿՀԱՂԹԱՆԱԿԵՆՔ.

Այդ ի՞նչ ե նշանակում: Դա նշանակում ե, վոր մեր դժվարությունների մեջ գտնվում են հնարավորություններ նրանց հաղթահարելու: Որինակ, վերցնենք, Մադնիտատրոյը: Այդ հական մենք կառուցում ենք մեծ դժվարություններով: Պակասում ե շատ բան, դիտավորակեմ մեռալ: Իսկ, ահա, կառուցելով այդ գործարանը, մենք նշանակալի չափով կվերացնենք դժվարությունները և մեռալի պակասը:

Կամ վերցնենք հացի խնդիրը: Մեծ դժվարություններ ունեցինք մի քանի տարի առաջ—հացը պակասում եր: Կուսակցությունը վճռեց, վոր մենք հացի դժվարությունները կարող ենք հաղթահարել, կառուցելով խոշոր խորհրդային անտեսություններ և կոլտեսություններ: Յեվ ահա մեծ դժվարություններով մենք պայքարում եյինք կոլտեսության և խորհրդային չինարարության համար: Յեվ այժմ շատ դժվարություններ կան: Հացի դժվարությունները հիմնականում մենք վերացրել ենք: Այսպիսով մեր դժվարությունները վերանում են հեղամյակի իրագործման հետ զուգընթաց: Յեվ վորպեսզի ավելի արագ հաղթահարենք այդ դժվարությունները, հարկավոր ե ավելի բարձրացնել առնպերը սոցիալիստական շինարարության բոլոր շրջաններում:

Գիտեյինք մենք առաջ,
Հիշենք և հիմա.

Դժվարություններ գոյություն ունեն,
Վորպեսզի հաղթահարվեն:

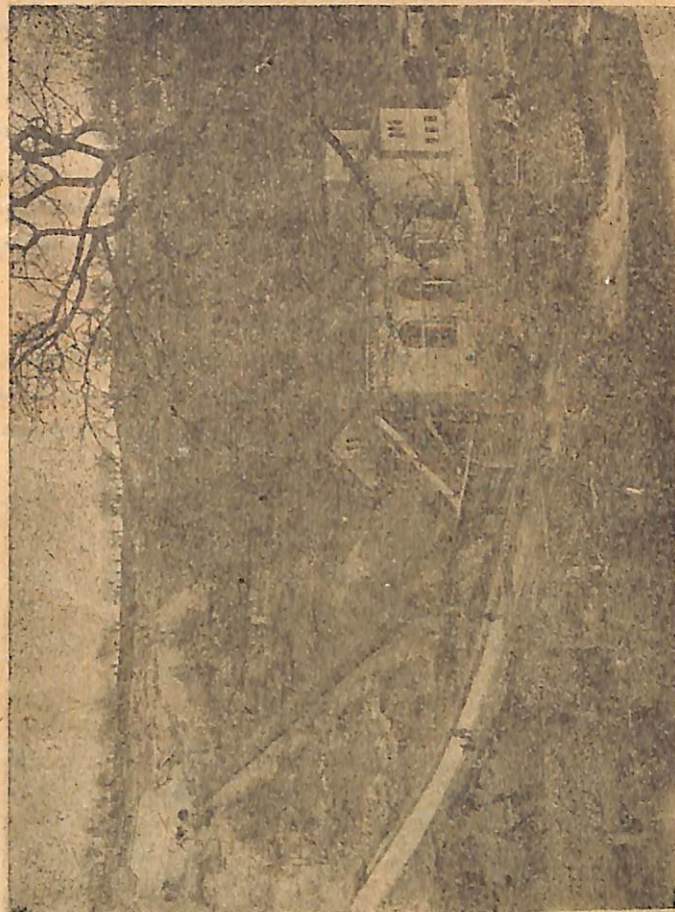
ԲԵՋԻՄԵՆՍԿԻ

ԻՄԱՆԱՆՔ ՄԵՐ ՅԵՐԿՐԻ ՀԱՐԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԲՆԱԿԱՆ ՀԱՐԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.

(ՆՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ)

Աշխարհում վոչ մի տեղ այնքան բնական հարստություններ չկան, ինչքան մեզ մոտ՝ Խորհրդային Միության մեջ: Մենակ

• Խորհրդային Միության մեջ

հենց մեր Խորհրդային Հայաստանի սարերում ու գետնի տակ գետնահամար ու անթիվ չհայտարերած հարստություններ կան:

Յեթե մի կողմը թողնենք Ալյազվերգու ու Ղափանի պղնձա-

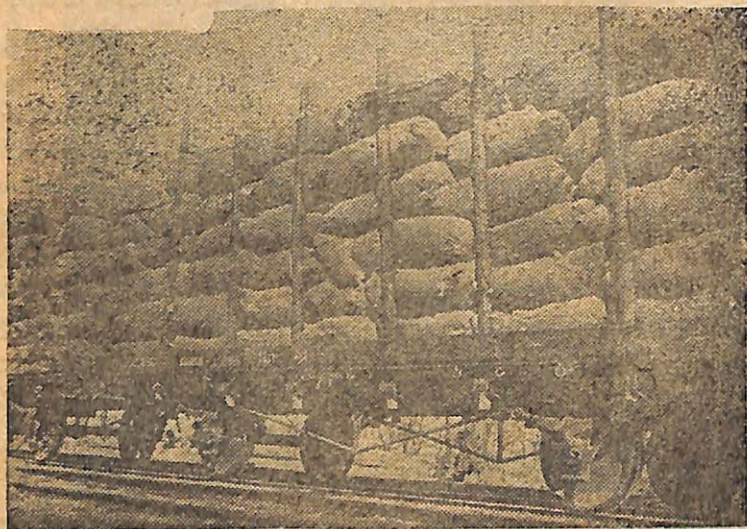
հանքերը, վորոնք հանրածանոթ են բոլորին և այժմս ողորդած-
վում են, պղինձ կա նաև մեր շատ սարերում: Կա նաև յեթկաթ,
և՛ սնդիկ, և՛ ծծումբ, և՛ քարածուխ, և՛ պեմզա, յե՛ւ տուֆ, յե՛ւ
գրանիտ.—Ու վրտե, ասում են թե արծաթ եւ կա, վոսկի եւ:
Ապա՞ մեր Արգնու և Իստիսույի հանքային ջրերը: Ու եւ շատ-շատ
հանքեր կան:

ՄԵՆՔ ՍՊԻՏԱԿ ԱԾՈՒՆ ԵՆ ՈՒՆԵՆՔ.

Ուրիշ վոչ մի տեղ գուցե այնքան սպիտակ ածուխ չլինի, ինչ-
քան մեր Մորհրդային Հայաստանում: Ինչո՞ւ.— վորովհետեւ
սպիտակ ածուխը ջրա-եղեկտրականությունն է, իսկ մեր յերկրի
գետերը լեռներից իջնելով այնքան ուժ ունեն, այնքան թափ, վոր
մեծ, շատ մեծ հիդրոէլեքտրոկայաններ կարելի յե չլինել, մանա-
վանդ վոր մեր ամեն մի գետի վրա 3-5 կայան կարելի յե չլինել:
Այ, ինչքան մեծ կայան և Ձորագետը, վորն արդեն համարյա
պատրաստ է, Քանաքեռի կայանը, վոր մի տարուց հետո պատ-
րաստ կլինի, իսկ մի հինգ տարուց հետո Սուլակի վիթխարի եղեկ-
տրոկայանը:

ԲԱՄԲԱԿԸ.

Մեր Միությունը մինչեւ հիմա եւ դեռ ստիպված է իրեն հար-
կավոր բամբակի մի մասն ուրիշներից, կապիտալիստական յերկ-

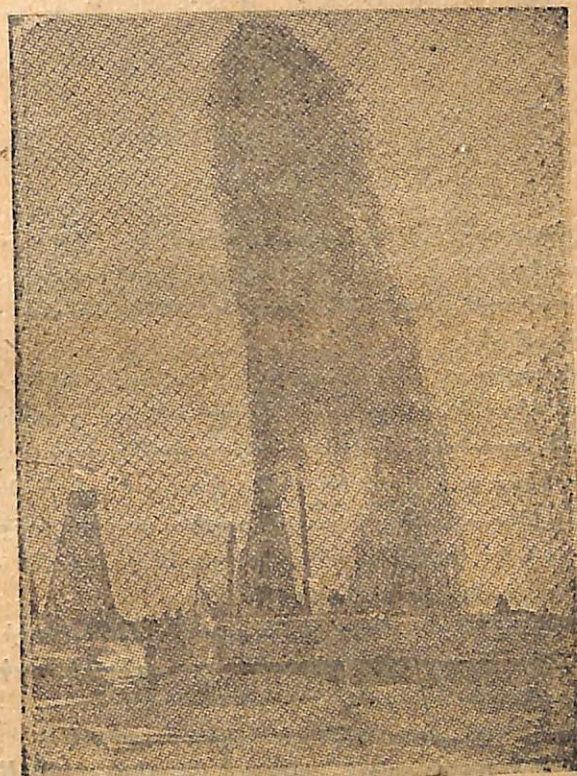

Բամբակի տեղափոխությունը դեպի համաքակայանը.

կրնե՞րից գնել: Վորպեսզի ուրիշներից բամբակ չգնենք ու նբանցի՞լ

անկախ բամբակի անչափ շատ կտորներ չլինենք, պետք է շատ
բամբակ ունենանք: Մեր Միության մեջ բամբակ տվող յերկրե-
րից մեկն եւ Հայաստանն է: Ղոերի ջրանցքները չլինելուց, Սար-
գարապղի մեծ ջրանցքը չլինելուց հետո, ինչքան-ինչքան շատ հող
կունենանք բամբակ ցանելու համար: Ապա յերբ մեր յերկրում
համատարած կոլեկտիվ տնտեսություն լինի (վոր շատ հեռու չե)-
և բոլոր դաշտային կոլտնտեսությունները բացի բամբակից ուրիշ
բան չցանեն: Այ, են ժամանակ գործվածքի ուրիշ մեծ գործարան-
ներ եւ կլինենք-բացի Լենտեքստիլից:

Ձկարծեք թե մեր հարստությունները դրանով փեջացան:
Այս բոլորը դեռ Անդրկովկասի մի հանրապետության մեջ էր, իսկ

Նավթի վեչկա Բազվում.

ապա Անդրկովկասում.—չե վոր մեր հարեւան Հանրապետու-
թյունների հարստությունները միաժամանակ մեր հարստությու-
նըն է և ընդհակառակն՝ մերը՝ նրանց հարստությունն է:

Նազիթը արդյունաբերությունը գործի գցելու ամենակարեւոր նյութն է: Կովկասը առանձնապէս հարուստ է նազիթով: Նազիթը գտնվում է Բազում, Գրոզնիում և Մալկուում: Իմպերիալիստները դրանց համար ատամներ են ցույց տալիս—նրանց աչքը դրանց վրա յի: Նազիթը ավելի շատ հնարավորութիւն է տալիս սոցիալիստական ինդուստրիայի արագ զարգացմանը: Բացի Կովկասից մենք նազիթ ունենք և իմ. Միութեան այլ մասերում՝ Ուրալում, Կապուխտանում և Հեռավոր Արեւելքում: Ամեն որ նոր հանքեր են հայտնաբերվում:

Այսպիսով մեր յերկիրը այնքան հարուստ է, վոր մենք անկախ կապիտալիստական յերկրներից, բոլոր հնարավորութիւններն ունենք մեզ մոտ սոցիալիզմ կառուցելու: Բանվոր դասակարգը կռիւնաւորութեան ղեկավարութեամբ այդ իրադրոժում է:

ՍԻՄԱԿ

ԹԱՂՎԱԾ ՎՈՍԿԻ.

Յերբ յես փոքր եյի, իմ պապն ասում էր, թե վոսկին գետնից է դուրս գալիս: Ու են ժամանակ յես կարծում եյի, թե բոլոր դրամները՝ թուղթ, արծաթ, վոսկին, հենց եղպես պատրաստ գետնից բանում են:

Յերբ մեծացա ու աշխարհից բան հասկացա, տեսա, վոր պապիս ասածը ճիշտ է, բայց ուրիշ կերպ.—Յոտը գետնից է դուրս գալիս, կոմն արածում է կաթ տալիս, կաթը յուղ ու պանիր է դառնում ու յերբ այդ վաճառում են, կարող են փոխանակել վոսկիու հետ: Յորենը գետնից է դուրս գալիս, ցորենն արդեն արժեքավոր մի բան է: Պղինձն, ածուխը, յերկաթը գետնի տակից են հանում. և եզ հանքերը թանկարժեք են:

Ես բոլորը գիտեյի: Բայց յեթե սրանից մի 6 տարի առաջ առէին, վոր մեր Ալազյաղի ստորոտներում, գետնի տակ հսկայական քանակութեամբ «փող» կա, չեյի հավատա:

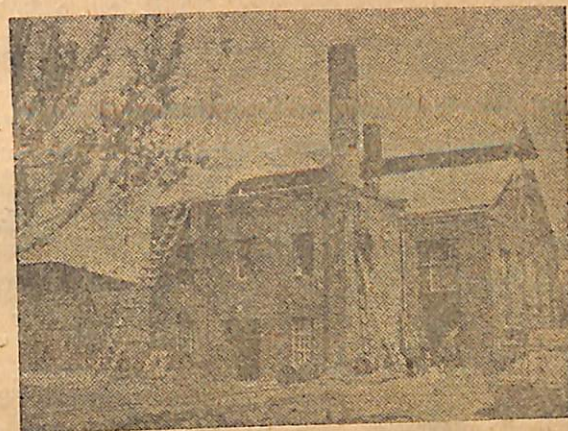
Ձեյի հաճատա, բայց արի տես, վոր եղպես է:

Սրանից 6-7 տարի առաջ, չգիտեմ ինչպես, մեկն Անի կայաբանի մոտ գտնվող Անի փոքրիկ գյուղի մոտ տեսել է մի հանք—պեմ գա, ու հասկացել է, գիտակցել է, վոր դա շատ հարկավոր նյութ է զանազան տեսակ գործարանների համար—իրենվ ոժանդակ հուսույթ: Բացի դրանից անգնահատելի շինանյութ է:

Ու մեր սոցիալիստական յերկրի բանվորներն հասեղ ծախել են գետինը, փորել, ներս են մտել, մեծ ու լայն շախտաներ շինել, պեմզան դուրս հանել:

Անու պեմզան այժմ ուղարկում են վոչ միայն մեր Միութեան շատ հեռավոր գործարաններն ու քաղաքները, այլ և արտասահման ու նրա տեղ մեղ հարկավոր գործիքներ ու մեքենաներ ենք ստանում:

Ու ենտեղ, ուր առաջ Անի գյուղի աթարարւորներն եյին յերկում, այժմ բալական սիրուն ու կոկ բանվորական քաղաք է

Արթիկ տուֆից պատրաստված բանվորական բնակարան Յերեանում. շինած: Յերկաթգծի ճյուղ է անցկացրած մինչեւ հանքերը: Բայց մենակ դա չէ, Ալազյաղի մյուս փեշերում պեմզայի ավելի մեծ հանքեր կան:

Հնգամյակի վերջում պեմզան մեր արդյունաբերութեան մեջ խոշոր տեղ է բռնելու:

ՍԻՄԱԿ

ԴԺԻՆ ԽԵԼՈՒՄՅՈՒՆՔ.

Դեղեցիկ է լինոտ Լոռին, սիրուն, վիթխարի լեռները, սաղարթաչատ անտառներն ու անդնդախոր ձորերը: Այդ խոր ու անասելի ձորով հոսում է խենթ Դեղեղը և նրա զիծ վտակ Զորագետը:

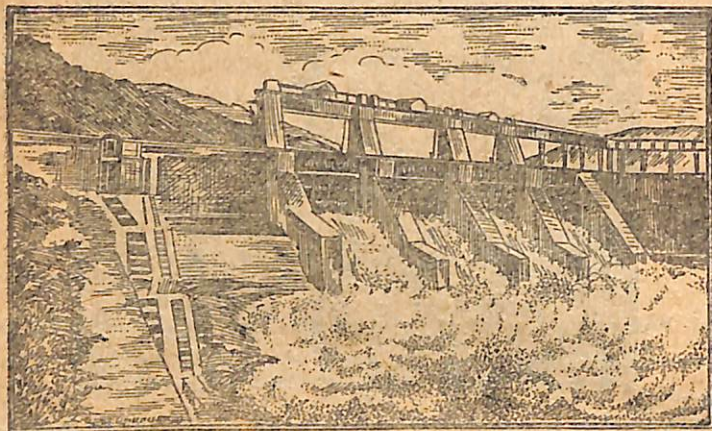
Սկիզբն առնելով ձյունապատ մթին լեռներից Զորագետը

կատարելի վիճակի նման հոսում եր փրփրաբաշ վազքով անուգուտ ու անմիտ :

Դարեր, շատ դարեր նա միայն ավերել, քշել վոջնչացրել է իր ընթացքին հանդիպող ծառերն ու խոտերը և յերբեք վոջ մի ոգուտ չի տվել ձորի վերելում՝ Լոռվա հովտում ապրող աշխատավոր գյուղացիներին :

— Դեռ յերկա՞ր պետք է եղարես անխմատ գոռոցով անցնես փրփրազեղ,—հարցրեց նրան Սորհրդային իշխանութունը :

— Վաչ, վիչ...—չչում եր գետը խրոխտ ու հպարտ, կար-

Ձորագետի հիդրոէլեկտրակայանը.

ձեռ ուղում եր ասել, թե ինքը բնության անհաղթելի զավակն է և վոչ վոքի չի ուղում ճանաչել :

— Լավ, տեսնենք...—ասացին բանվորներն ու ինժեներները : Հավաքվեցին, ժայռերը պատուեցին, անասելի դժվարություններով, ամենամուր քարի միջով թունել փորեցին,—գիժ գետի առջև խրամատներ կանգնեցրին ու մոտ որերս մենք արդեն կունենանք Ձորագետի հսկայական էլեքտրոկայանը, վոր հենց ես տարի 22,200 կիլովատ ուժ կտա Սորհրդային Հայաստանի դործարաններին, ու լույս՝ Լոռվա գյուղացիներին :

Շուտեւ, գծին մենք խելոքացնում ենք, յերջանիկ կյանք ստեղծելու համար :

ՍԻՄԱԿ

ՊԱՅԻՍԱՐ ՆԱՎԹԻ ՀԱՄԱՐ.

Այժմ ամբողջ աշխարհում պայքարում են նավթի համար : Աշխարհում յեղող պաշարները արագ սպառվում են : Գիտնականները հաշվել են, վոր Ամերիկայի նավթն ընդամենը 20 տարի կբավականանա : Նավթի համար շատ անգամ քիչ է մնացել կոիվ ծագի :

Ձուր չեր, վոր Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո Անգլիան ամենից առաջ Կովկասի վրա հարձակվեց : Անգրկովկասի ժողովրդներին բայլեցիկների դեմ «ողնելու» պատրվակով, նա իր ծանր թաթը դրեց նավթի հանքերի վրա :

Անգլիացիք ստիպված էին Կովկասից քշվել, բայց անգլիական բուրժուազիան դեռ հույս ունի տիրելու նավթի շրջաններին :

Նավթի արդյունաբերության վերականգնումը ԽՍՀՄ-ում սաստիկ անհաղնատացրեց կապիտալիստներին : Ինչ կատարի վոռնոց բարձրացավ Յեկրոպայում և Ամերիկայում, յերբ առաջին անգամ խորհրդային նավթը յերեվաց արտասահմանյան շուկայում :

Նավթի թագավորներ Ռոկֆելլերն ու Դետերդինգը սկսեցին հիշել նավթի հանքերի նախկին տերերին—Նորելին և մյուսներին, նրանք պահանջում էին, վոր խորհրդային նավթի բերելն արդելվի, դիմեցին իրենց կառավարություններին, վոր նավթն իրենց նախկին տերերին տրվի :

Վոչ աղաղակներն ողնեցին, վոչ վողբերը : Մեր նավթը գնեցին Ֆրանսիացիք և ուրիշները : այդ կապիտալիստներն ել խելոքացան ու մեղ հետ պայման կնքեցին :

Հիմա ավելի շատ ենք նավթ արտահանում ու նրա համար ստացած վոսկով մեքենաներ ենք գնում :

ՆԱՎԹԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՊԱՇԱՐՆ ԱՄԲՈՂԶ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ —ԴԱ ԽՍՀՄ-ՈՒՄՆ Ե.

ԽՍՀՄ	2874 միլ. տոնն
Հարավային Ամերիկա	1230 » »
ՀԱՄՆ	930 » »
Պարսկաստան և Միջագետք	775 » »
Մեքսիկա	602 » »
Մյուս բոլոր պետությունները	231 »

ՌԱԴԻՈ.

I

Ամեն տեղ լինել է անտեսանելի նյութով, յեթերով:

Չկա ենպիսի տեղ, ուր յեթեր չլինի: Նա ամեն տեղ կա:

Յերեվի ձեզանից ամեն մեկը քար կլինի գցած ջրի մեջ և տեսած կլինի, թե ինչպես քարն ընկած տեղից ամեն կողմի վրա ալիքներ են տարածվում:

Ելեքարականության շնորհիվ կարելի չե ստիպել յեթերին տատանվել ու կատանանք լույսի և ելեքարոմագնիսի ալիքներ: Յերբ ճրագը վառում ենք, մենք տեսնում ենք կամ զգում ենք լույսը:

Դա նրանից է, վոր մեր աչքերը ընդունում են լույսի ալիքները:

Լույսը տարածվում է լույսի ալիքների միջոցով, վորոնք մի վայրկյանում տարածվում են 300 հազար կմ.: Ռադիոալիքները կամ ելեքարոմագնիսի ալիքները մենք աչքերով չենք կարող տեսնել: Նրանց բռնելու համար առանձին տեսակի գործիքներ են հարկավոր: Ելեքարոմագնիսի ալիքներ ստանալու հասարակ գործիքը առաջին անգամ չինեց գերմանացի գիտնական Հենրիխ Հերցը՝ 1898 թվին: Նա ել սարքեց ամենահասարակ սարքը՝ այդ ալիքները ի հայտ բերելու համար: Ստանալու և հաղորդելու այդ փորձերը գործադրվում էին միայն լաբորատորիայում, իսկ գործնական նպատակների համար անպետք էին:

Առաջին անգամ կատարյալ ռադիոհաղորդիչ և ռադիոընդունիչ սարքեց ռուս գիտնական Պոպովը, միաժամանակ և իտալացի Մարկոնին:

1895 թ. Պոպովը կրոնչտաղում առանց լարերի կապ հաստատեց միայն մի կիրմետր հեռավորության վրա:

Այսպես-ռադիոհաղորդման համար 2 ռադիոկայան պետք է ունենալ.—հաղորդող և ընդունող: Հաղորդող ռադիոկայանը կա

մեր ունի, վորոնց մեջ ձգված են լարերը, կամ ինչպես ասում են «անտենն»-ները:

Ռադիոհաղորդման համար հատուկ չենք կան, վոր կոչվում են ստուգիաներ: Այդ ստուգիաներում են գտնվում ելեքարական գործիքները-միկրոֆոնները: Նրանց միջով և անցնում ելեքարական հոսանքը: Յեթե միկրոֆոնի առջև խոսում են կամ նվաղում, ապա միկրոֆոնի միջով անցնող ելեքարական հոսանքը փոփոխվում է, հետո այդ փոփոխված հոսանքը գնում է հաղորդող ռադիոկայանի ապարատը, հետեյ ուժեղանում է, գնում կամ մղանում է անտենաների մեջ և յեթերի զանազան տատանումներ է առաջ բերում: Ընդունող ապարատները բռնում են այդ տատանումները, այդպիսով հանձնում են հաղորդող ստուգիային:

Ելեքարոմագնիսի ալիքները ամեն կողմ գնում են: Ընդունող ռադիոկայանում ել անտենան կա, ելեքարոմագնիսի ալիքները նրա մեջ ելեքարական հոսանք են առաջ բերում: Նա անցնում է ռադիոընդունիչի մեջ, անցնում է հեռախոսի խողովակների միջով և մենք լսում ենք ռադիոհաղորդումը:

ԻՆՉՊԵՍ Ե ՇԻՆՎԱԾ ՌԱԴԻՈ—ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ

Ռադիոընդունիչի առաջին մասը հենց այնպիսի մասերից է բաղկացած, վորոնց շնորհիվ ընդունելը կարելի չե լարել ամեն մի ռադիոկայանից ընդունելու համար. դրա համար ռադիոընդունիչում լարերով պատրաստված կոճ կա: Եդ կոճը միացրած է անտենային: Մեր ցանկությամբ անտենային կարելի չե միացնել կամ ամբողջ կոճը կամ նրա մի մասը, ու դրա շնորհիվ կարելի չե ընդունել լարի վանագան յերկարության ալիքներ ընդունելու:

II

Մեր կոճը մի դրան կլինի, վոր մենք կշինենք սովորաթղթից. եդ դրանի վրա մենք մեկուսացրած պղնձե լար ենք փաթաթում, ահա և ինքնաինդուկցիա կոճի կաղմությունը: Պատրաստեցե՛ք ձեզ անհրաժեշտ իրերը.— սովորաթուղթ, սոսինձ, մկրատ, բիզ, հնչուն լար և միլիմետրերի բաժանած քանոն: Սովորաթղթի դրանի չափերը այնպես է. դրանի արտաքին տրամագիծը պետք է լինի 12 սմ., իսկ յերկարությունը՝ 23 սմ.: Սովորաթղթի դրանը պետք է դիմացկուն, պինդ լինի, ուստի յեթե սովորաթուղթը բարակ է, պետք է մի քանի անգամ փաթաթել: Լավ կլինի, վոր

կոճը սոսնձեղն ու փաթաթելը մենակ չարվի, այլ յերկուսով — եղպես ավելի հեշտ և և արագ և կատարովում:

Յերբ անհրաժեշտ իրերը պատրաստել եք, սկսեցեք սովորաթուղթը գլան շինել—ցույց տված չափերով: Ու վոր սովորաթուղթը հյուսել սոսնձով պիտի ամրացնել, պետք է առաջուց տաքացնել, փորպեսզի գլանը չբացվի, ամուր թելով մի քանի տեղից կապեցեք: Թողեք սոսինձը չորանա:

Պատրաստի սովորաթղթի գլանի վրա պետք է յար փաթաթել: Դրա համար գլանի մի ծայրից 5-10 մմ. դեպի կենտրոնը բլրով յերկու աջակիսի ծակ ենք անում, վոր մեր լարն անցնի: Լարը պետք է անց կացնել մի ծակով նախ գլանի մեջը, այնտեղից էլ մյուս ծակով հանել գլանի մյուս կողմը — այդ դուրս հանած ծայրը հինգ սանտիմետր յերկարություն պետք է ունենա: Այդպիսով ծայրը կամրացնենք և լարը կփաթաթենք: Փաթաթելիս մի ձեռքով կոճը կպտտենք, մյուսով լարը կգեկավարենք:

Պետք է փաթաթել խիտ, մի սղակը մյուսին կպած, մինչեւ վոր կոճի մի ծայրից մինչեւ մյուսը կծածկվի: Լարի մյուս ծայրն էլ պետք է ամրացնել աջակես, ինչպես առաջինը:

ՌԱԴԻՈ-ՀԱՂԹՈՒԹՅՈՒՆ.

Բանակը տեղափոխված էր փոքրիկ ամառանոցային տեղում: Հրաչը իր ստուգիայի համար մի փոքրիկ նկուղ ձեռք բերելով, իսկույն ձեռք դարկեց սարքավորելու:

— Ե՛յ, Հովիկ, Գեվորգ, — հրամայում էր նա, — չուտ լարձրացե՛ք տանիքը և Կոմիտեբերնի աշտարակ հաստատեցե՛ք... իսկ Թոմասն ու Հուսիկը լարն կանցկացնեն... Գե, չո՛ւտ, չո՛ւտ... ախար/վազը հաղորդում էլինի, իսկ դեռ ինչքա՞ն դո՛ծ ունե՞նք...

Իսկպես շատ դո՛ծ ունե՛լին: Պետք է միկրոֆոն դնել, անտենաններ, հոդային մասը շինել, լարերն անցկացնել, հրապարակը կահավորել — լսողների համար, ուղիւ լսելու մասին հայտարարել հարեման գլուղացիներին:

Տղաներն աշխատում էին միահամուռ և ուրախ: Յերեկոյան ուշ վերջապես փոքրիկ փորձ արին:

Հրապարակում հովաքից համարյա ամբողջ պիտներ կոյեկտի վր՝ բարձրախոսի մեծ, սև խողովակի ստջեղ:

— Հը՛ ի՞նչ է, կխոսի՞ թե՛ չե՛, — յենթադրություններ ելին անում:

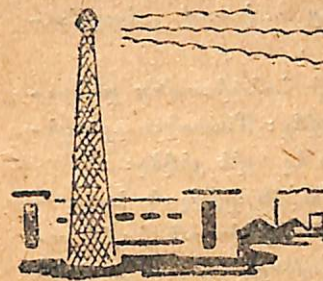
— Իհարկե, փո՛չ... բան չի դուրս գալ:

— Յես էլ եմ կարծում... Ի՞նչ դրանց բանն է ընդունիչ սարքել: Ռադիոհաղորդում...

— Ախար յես էլ ելի ասում, — կարծես մեկի առաջ արդարանալով, ասաց Հուսիկ անտենան: Ռադիոհաղորդումն, իհարկե, լարը բան է...

Գեվորգ — հողաշինարարը ձգված — կանգնած էր հեռախոսի մոտ, վոր միացնում էր ստուգիան հրապարակին:

— Հը՛ ի՞նչ է: Եղ ի՞նչ բանի յեք, — անհամբեր աղաղակեց նա խողովակի մեջ: Տղերքն հստեղ հուզվում են:

Ռադիո (լսելիս).

Հրաչի ձայնը հանդիստ պատասխանեց.

— Հիմա կսկսենք... կես րոպեից հետո...

Հրապարակը լարված սսկեց: Բայց անցավ մի րոպե, յերկու, չորս, — ուստորը համառ կերպով լսում է:

— Հրա՛չ, ախար եղ ի՞նչ բանի յես, քնեցի՞ր ինչ է, — ձանձրութով աղաղակեց Գեվորգը.

Հեռախոսի խողովակից լսվեց Հրաչի վախեցած ու պարմացած ձայնը.

— Ի՞նչպես, մի՞ թե վոչինչ չի լսվում... հաղորդումն արդեն յեղել է:

— Վոչ մի ծպտուն — հուսալքված պատասխանեց Գեվորգը:

— Լա՛վ, սպասեցե՛ք... Իսկույն յես... հստեղ միկրոֆոնում ինչ վոր բան է փչացել...

— Յրվեցեք, տղի՛րք... լսեցիք, դե՛ րավախն է... ծաղրանքով աղաղակեց մեկը:

— Բարձրախոսայնը պետք է վերցնել, թե՛ չե՛ գլխերը բոլոր սոխակներին կվախեցնի...

— Սպասեցեք, տղե՛րք, դուցե կշինվի, վերափորանքից ու հուպ-

մունքից դողացող, ճայնով աղաղակեց Գեվորգը: Ախար չի կարող պատահել, վոր մեր աշխատանքը...

— Շինեցիք ելի՞, — խեցինք...

— Լավ ե լուծւում... Ե՛րբ, ուղիտեսեանիկներ:

Տղաներն ուղում ելին ցրվել, յերբ հանկարծ ուռադրի սև կողորդում ինչ վոր բան խոխուսց և նրանից հետո լսվեց Հրաչի ձայնը:

Գեվորգն ուրախությունից վեր թռավ, Հուսիկը հոլի նման պտույտ յեկավ, Գեվորգի ձեռքից դուրս խեց խողովակն ու գունաց:

— Խոսքս յետ եմ վերցնում... Հարյուր տոկոսով հաղթություն: Հաղորդումը կլինի:

Մյուս ուրը կայացավ ուղիտեսողորդի ճանդիսավոր բացումը: Հրապարակում մեծ ամբոխ եր հավաքվել: Մոտակա գյուղերից հրավիրված յերեսաների հետ, մեծերն ել ելին յեկել:

Հրաչի հողատար ձեռքով կաղմված ահաբեկն աֆիշան հայտարարում եր, վոր ուղիտեսողորդումը կսկսվի յերեկոյան ժամի ուղիղ 7-ին: Ծրագիրն ե. պիտներական ուղիովերթ-«Բանակի կյանքը», սեփական խմբի համերգ և վերջում կենդանի ցնորդ-պատկեր «անտառը վերջալուսին»: Տրանսլացիան կլինի չըջակայքից:

Ողիղ ժամի 7-ին սև խողովակից պարզ կերպով հնչում եր Հրաչի ձայնը:

— Այլո, ալլո, — խոսում ե պիտներական բանակի կայանը:

Փեթակի նման դուռնացող հրապարակը վայրկենապես սկսվեց: Գյուղացի պատանիները և յերեսաները իրենց աչքերին չհավատալով, բերանները բաց վրա ելին վաղում դեպի բարձրախոսի սև խողովակը:

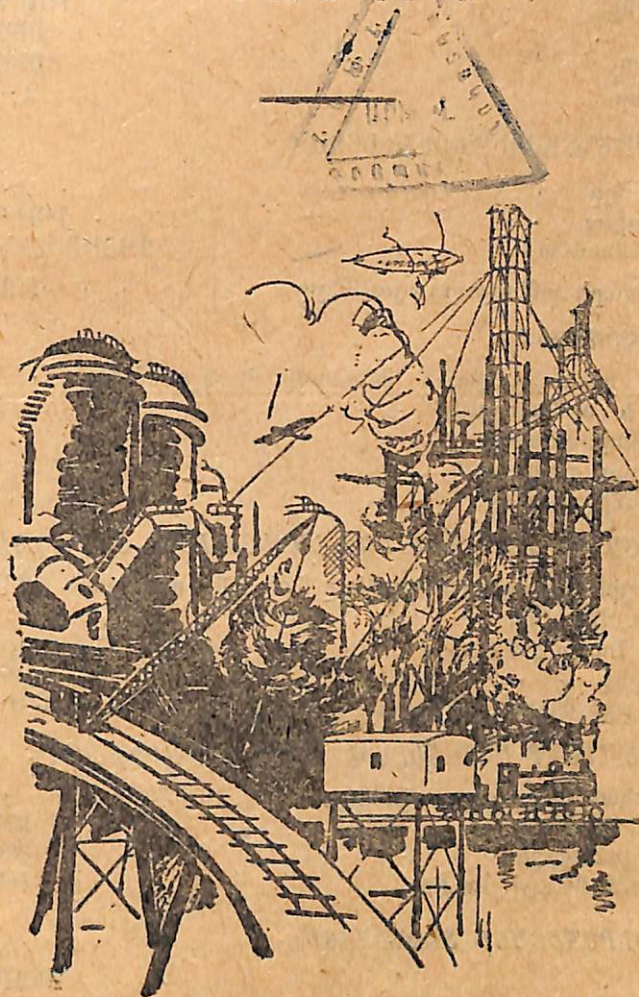
Հաղորդումը գրավեց բոլորին:

— Ա՛յ ճարպիկ պիտներներ, ապրե՛ք, — լսվում ելին հիացած ձայներ:

Մենք կատուցում ենք սոցիալիզմ: Աճում են նոր ֆաբրիկաներ, գործարաններ, խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսություններ: Մեզ պետք են պատրաստված, վորակյալ բանվորներ, վարպետներ, գյուղատնտեսներ, տեխնիկներ և ճարտարապետներ:

Ամբողջ աշխատավորությունը պետք ե տիրապետի գիտության և տեխնիկային:

Գտնել նկարի վրա վերելից աջ նրա նկարը, ավ տվեց ռիտպետել գիտության և տեխնիկային լոգոնգր:

ժուրնայ դասագրքերի երատարակման առթիվ
Հոկտեմբեր—դեկտեմբեր վ. ՆՈՐՆՆՑ

1) ՆՈՑԵՄԲԵՐՑԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանը նոյեմբերից առաջ ՀԱՅԿ
Պետ և գիտեմաս ՍԻՄԱԿ
Ամբապնդենի Անդրկովկասի ֆեդերացիան ՀԱՅԿ

2) ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՑԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

վ. Ի. Լեւին ԹԱՐԳՄ.
Ալիք ՍԻՄԱԿ
ԱՅ քե ինչ ՍԻՄԱԿ
Հոկտեմբեր Հ. Գ.

3) ԿՈՆՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Մեր կալիսոզը Հ. Գ.
Կարմիր արոզ ԹԱՐԳՄ.
Բաբբակի համար ԱՍՈՒՐ ՎԵՆԿԱՌՆ
Լեզի Աստուրի անհաջողությունները ԹԱՐԳՄ.

4) ԴՊՐՈՅՈՒՄ

Կատարել կուսակցության կենտկոմի վորաշումները Հ. Լ.
Դպրոցը և աշխատանքային Խ.
Ինքնի հարվածային Խ.
Առաջին քրդ դպրոցում Խ.
Աշխատանքի սեյյակ Խ.

5) ԿՅԱՆՔԸ ՄԵՉ ՄՈՏ ՅԵՎ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏ ՅԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

Ինչպես էլին ապրում բանվորները մախկին գործարան ԹԱՐԳՄ.
Այնուհետև և մեզ մոտ Գ.
Յան-Յգի Կապույտ գետը ԹԱՐԳՄ.
Ալլահվերդի վ. ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ
Դժվարություններ, «դժվարություններ» ԹԱՐԳՄ.

6) ԻՄԱՆԱՆՔ ՄԵՐ ՅԵՐԿՐԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Մեր բնական հարստությունները Ս.
Թաղված վասկին ՍԻՄԱԿ
Գծին խելագրին ՍԻՄԱԿ
Պայքարենի մավրի համար ԹԱՐԳՄ.

7) ՏԻՐԱՊԵՏՆԵՔ ՏԵԽՆԻԿԱՑԻՆ

Ռալին ԹԱՐԳՄ.
Ո՞վ է առաջինը

և դպրոցականներին հասարակական աշխատանքների
ներգրավելու խնդիրները:

ԺՈՒՐՆԱԼ-ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ — լրացնելու յն հասարակագիտական
դիսցիպլինայի դասընթացը, ոժտմղակելով դասագրքե-
րին:

Խնդրվում է բուր ընթերցողներին, դպրոցներին, անհատ-
առժվարներին քաղակցություններ ուղարկել այս խնդիրների
շուրջը հետևյալ հասցեյով՝

ՅԵՐԵՎԱՆ, Պետհրատ, Բաժնու փող. № 29.
Ժուրնալ-դասագրքերի խմբագրություն:

ՇԱՆՈՔՈՒԹՅՈՒՆ

Կլիշաները գատավորելիս մի շարք նկարներ լրենց տեղը չեն
գրվել:—

- 27 յերես — Կարմիր արագ — պետք է լինի բամբակ:
38 » Սերմագույն մեֆենա — պետք է լինի խոտ հնձուղ
կոմբայն:
61 » Բան. բնակարանը Ֆերեվանում — պետք է լինի Կար-
բիդի գործարանը Ֆերեվանում:
62 » Զորագետի հիդրոկայան — պետք է լինի հիդրոկայան:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0987122

1931թ. - 695

Գինը 25 ԿՊԳ. (4¹/₂, Վ.)

695

II

27036

ЮНЬЙ УДАРНИК

Журнал-учебник III и IV кл.

Госиздат ССР Армения
Эривань—1931